

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EL SANATLARININ ARAŞTIRILMASINDA
BELGELEME ARACI OLARAK FOTOĞRAFIN YERİ VE ÖNEMİ

103809

103809

Ahmet ÖZKAN

Danışman
Doç. İsmail ÖZTÜRK

İZMİR-2001

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "**El Sanatlarının Araştırılmasında Belgeleme Aracı Olarak Fotoğrafın Yeri ve Önemi**" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..1.1.2.1 2001

Ahmet ÖZKAN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 02.11.2011 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı yüksek lisans öğrencisi Ahmet Özkan'ın "El Sanatlarının Araştırılmasında Belgeleme Aracı Olarak Fotoğrafın Yeri ve Önemi" konulu tezi incelenmiş ve aday 02.11.2011 tarihinde, saatda jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin..... olduğuna oy..... ile karar verildi.

BAŞKAN

Doç. İsmail Öztürk
M. Kemal

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: **Konu Kodu:** **Üniv.Kodu:**

***Not:** Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: ÖZKAN **Adı:** Ahmet

Tezin Türkçe Adı: El Sanatlarının Araştırılmasında Belgeleme Aracı Olarak Fotoğrafın Yeri ve Önemi

Tezin Yabancı Dildeki Adı: As a Documentary Equipment, The Place and The Importance of Photography in Researching Handcraft Products

Tezin Yapıldığı

Üniversite: D.E.Ü. **Enstitü:** Sosyal Bilimler Enstitüsü **Yıl:** 2001

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

1. Yüksek Lisans	☒
2. Doktora	☐
3. Tıpta Uzmanlık	☐
4. Sanatta Yeterlik	☐

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: 75

Referans Sayısı:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı Adı - Soyadı Doç.İsmail ÖZTÜRK

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. El Sanatı Ürünler
2. Belgeleme
3. Fotoğraf Makinaları
4. Objektifler
5. Fotoğraf Filmleri

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Handcraft Products
2. Documentation
3. Cameras
4. Lenses
5. Films

01 / 02 / 2001

ÖZET

Kültürün maddî ürünleri olarak nitelenen ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli bilgiler aktaran el sanatı ürünler, geleneksel bilgi ve görgü ile üretilerek, kuşaktan kuşağa, motif, desen ve formlarındaki genel özellikler fazla değişmeden yinelenerek aktarılır. El sanatı ürünler, gündelik yaşamda insanların kullarımlarında yer alan araç ve gereçlerden, dinsel inançlar gereği yapılmış veya belirli günlerde kullanılan eşyalara kadar, işlevleri ve kullanım alanlarına göre oldukça çok çeşitlilik gösterirler.

Teknoloji, günümüzde çok hızlı gelişmektedir. İletişim araçlarının yaygınlaşması, internet gibi araçlarla dünyanın neresinde olursa olsun insanların birbirleri ile iletişim kurmaları, taşıt araçlarının uzun yolculukları bile çok daha kısa sürede gerçekleştirmesi ile toplumların yakınlaşmaları artmıştır.

Toplumda, endüstrileşme ile birlikte yaşam biçiminin ve kültürel değerlerin de değiştiği gözlenmektedir. Bu değişime, geleneksel el sanatları açısından bakıldığında, gün geçtikçe makineleşen, el emeği ile üretilmiş her hangi bir ürünü el sanatı olma özelliğinden uzaklaştıran bir durumda beraberinde geliştiği görülmektedir. Bu durumda, kültürel birikim olan el sanatı ürünlerde kaybolma, yozlaşma, çağdaşlaştırma gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Geçmişte üretilmiş ve kullanılmış pek çok el sanatı ürün, ya üretimden kalkmış, ya işlev değiştirmiş ya da el emeğine dayalı üretim olmaktan çıkmıştır. Kültürleri, toplumların yaşam biçimlerini, gelenek ve görenekleri ile insanların inançlarını tanımada ve toplumlar arasındaki kültürel sürekliliğin sağlanmasında bu kadar önemli işlevi olan el sanatı ürünlerin, iyi araştırılması, öğrenilmesi, korunması ve gerek ürünün gerekse üretim biçiminin belgelenmesinin gerekliliği, sonraki kuşakların önceki kuşakları tanımada ve kendi geçmişi ile bağ kurması için oldukça önemlidir.

Bir konuyu, olayı yada nesneyi sözle veya yazı ile anlatmanın kimi zaman yeterli olmadığı ve anlatılmaya çalışılan bir konuyu, verilen bilgiyi kanıtlayan, belgeleyen ve yaşanan bir anın, üretilmiş bir ürünün varlığını saptayan görüntüye gereksinim vardır. Çünkü görüntü, olay anında neyin olduğunu kanıtlayan bir belgedir. Çok ayrıntılı biçimde olay, nesne veya yöre anlatılabilir. Ancak yine de yeterli olmayabilir.

Fotoğrafla belgelemenin önemi, fotoğrafta yer alan herhangi bir el sanatı ürünün veya bu ürünün yapıldığı ortamı, yapım aşamalarını ve tekniklerini nesnel gerçeklikle ve yorum katmadan ortaya koyması nedeni ile öne çıkmaktadır. Fotoğrafla belgeleme çalışmalarında, fotoğraf araç-gereçlerinin kolay taşınabilmesi, her yerde bulunabilmesi, sonsuz sayıda çoğaltılarak her ortamda sunulabilmesi fotoğrafın diğer belgeleme araçları arasındaki avantajlarıdır.

“El Sanatlarının Araştırılmasında Belgeleme Aracı Olarak Fotoğrafın Yeri ve Önemi” başlıklı araştırmada el sanatlarının karşılaştığı sorunlar, el sanatlarının belgelenmesinin önemi ve belgelemede fotoğrafın yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

ABSTRACT

Handcraft products qualified as material products of culture. And they have an important role of conveying cultural continuity. They have been produced by traditional knowledge and experience with a little change in their forms, motifs and designs for centuries. These products have wide range of usage in daily life and they have been used in religious and other cultural ceremonies.

Nowadays, technology develops rapidly. At the end of 20 th century, the communities get much closer by the help of media, internet and quick transportation vehicles.

Because of industrialization, the life style and the cultural values of people have changed. People begun to use machine made products instead of handmade ones. And so, most handcraft materials have been spoiled, changed and became extinct. Some of them have started to be produced by machines, some of them have changed their functions.

Traditional handcrafts have an important role of distinguishing the communities, their beliefs and life styles. In this case, these products are needed to be searched, conserved and documentated.

Sometimes, it is very difficult to explain subject by written or oral words. In these situations, people prefer to use a visual method, such as photography. Because the photograph is a very detailed document and can explain a lot of things about the objects, the events, the places, but in some cases only taking a photograph is insufficient.

Photographic documents are very important because they reflect the handcraft products and their environment with all it's objective reality. Photographic documents also have the advantage of to be copied innumberable and to be shown in everyplace. Photographic equipments are very easy to be found.

"As a Documantary Equipment, The Place and The Importance of Photography in Researching Handcraft Products" titled search, the problems of handcrafts, the importance of documentation and the importance of photography in documentation were discussed.

ÖNSÖZ

El sanatı ürünlerin, toplumların yaşamlarında belirli zamanlarda kullanılan eşyalar olması ve bu eşyaların kültürün maddi ürünleri olarak değer taşıması, bu ürünlerin türlü biçimlerde korunmasını ve saklanmasını gerekli kılmaktadır. Gerek geçmişte üretilen el sanatı ürünler, gerekse bugün yaşayanlarca üretilip kullanılanlar, geçmiş kuşaklarla bugünkü ve gelecek kuşaklar arasında kültürdeki sürekliliği sağlayacak önemli verilerdir. El sanatı ürünlerdeki değişiklikler, ürünlerin zamanına ve aslına uygun olarak belgelenmesi ile gözlenecektir. Artık üretilmeyen, kaybolan veya kaybolmaya yüz tutanlar ise yine belgelerle öğrenilecektir.

Bu çalışmada el sanatı ürünlerin belgelenmesinde fotoğrafın kullanılmasının önemine dikkat çekilmek istenmiş ve bir araştırmada görsel araçlardan fotoğrafın yerini vurgulayabilmek amaçlanmıştır.

Tez çalışmamın başlangıcından itibaren, danışmanlığımı yürüten, bütünü ile kendi deneyimleri ve bilgileri ile birlikte, bu araştırmada, el sanatları ve fotoğrafla belgeleme konularında yararlandığım kaynaklara ulaşmamı sağlayan tez danışmanım Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Başkanı Sayın Doç. İsmail Öztürk'e, fotoğraf konusu ile ilgili olarak da her türlü yardımı ve kaynakların araştırılmasında yol gösteren Fotoğraf Bölümü Başkanı Sayın Prof. Dr. Simber Atay'a, Yrd.Doç. Elvan Amaç'a, Yrd.Doç. Nuray Yılmaz Öğr.Gör. Zafer Aytekin'e ve birlikte çalıştığım iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALARIN LİSTESİ.....	IX
FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	XII

BİRİNCİ BÖLÜM

El Sanatları ve Belgelenmesinde Kullanılan Fotografik Araç-Gereçler

1.1. El Sanatları (Tanım, Kapsam, Sınıflandırma).....	1
1.1.1. El Sanatlarının Tanımı ve Özellikleri.....	1
1.1.2. El Sanatlarının Kapsadığı Konular.....	2
1.1.2.1. Günlük Kullanım Eşyaları.....	2
1.1.2.2. Kült Eşyaları.....	3
1.1.2.3. Hobi Olarak Çalışılan El Sanatları ve Turistik, Hediyelik Eşyalar.....	3
1.1.3. El Sanatlarının Sınıflandırılması.....	4
1.2. El Sanatlarının Belgelenmesinde Kullanılan Fotografik Araç-Gereçler.....	6
1.2.1. Fotoğraf Makinaları.....	6
1.2.1.1. Kompakt Fotoğraf Makinaları.....	7
1.2.1.2. 35 mm. SLR Fotoğraf Makinaları.....	8
1.2.1.3. Orta Format Fotoğraf Makinaları.....	10
1.2.1.4. Büyük Format Fotoğraf Makinaları.....	11
1.2.2. Objektifler.....	11
1.2.2.1. Geniş Açık Objektifler.....	13
1.2.2.2. Normal Objektifler.....	13
1.2.2.3. Tele Objektifler.....	14
1.2.2.4. Zoom Objektifler.....	14
1.2.3. Fotoğraf Filmleri	15
1.2.4. Diğer Araç-Gereçler	18

1.2.4.1. Filtreler.....	18
1.2.4.2. Flaşlar.....	19
1.2.4.3. Işık Ölçerler.....	21
1.2.4.4. Aksesuarlar.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

Eİ Sanatlarının Belgelenmesi ve Belgelemede Fotoğrafın Yeri ve Önemi

2.1. Belgelemenin Gerekliliği.....	23
2.2. Belgelemede Fotoğrafın Yeri ve Önemi.....	27
2.2.1. Fotografik Saptamanın Özellikleri.....	27
2.2.2. Fotoğrafla Belgelemede Dikkat Edilecek Konular.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Uygulama.....	40
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	76

KISALTMALARIN LİSTESİ

- AF** : Auto Focus
APS : Advanced Photo System
Bak : Bakınız
cm. : Santimetre
D.E.Ü. : Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. : Doçent
Dr. : Doktor
DX : Data Exchange
EF : Eye Focus
ISO : International Standards Organizations
in : İnç
MF : Manuel Focus
mm. : Milimetre
Prof. : Profesör
s. : Sayfa
SLR : Single Lens Reflex
TLR : Twin Lens Reflex

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

- Fotoğraf 1** : Niepce tarafından çekilen 1827 tarihli ilk fotoğraf
- Fotoğraf 2** : Niepce tarafından kullanılan ilk fotoğraf makinalarından biri
- Fotoğraf 3** : Üzerlik tohumundan nazarlık
- Fotoğraf 4** : Deniz kabuklarından yapılmış nazarlık
- Fotoğraf 5** : Azık torbası
- Fotoğraf 6** : Çini formlar
- Fotoğraf 7** : Kahve cezveleri
- Fotoğraf 8** : Rize, Fındık dallarının kabukları ile örülen sele sepetler
- Fotoğraf 9** : Gaziantep'te çekilmiş bakırcılara ait fotoğraftan röprodüksiyon (Uygulama)
- Fotoğraf 10** : Gaziantep turistik-hediyelik eşya dükkanı -Dalyan, Muğla (Uygulama)
- Fotoğraf 11** : Gaziantep turistik-hediyelik eşya dükkanında satılan fenerler (Uygulama)
- Fotoğraf 12** : Gaziantep turistik-hediyelik eşya dükkanında satılan ibrik, nargile, kahve tepsisi gibi ürünlerden örnekler (Uygulama)
- Fotoğraf 13** : Gaziantep turistik-hediyelik eşya dükkanında satılan tavla, çaydanlık gibi ürünlerden örnekler (Uygulama)
- Fotoğraf 14** : Galeri Datça. Halı dükkanı. -Datça-Muğla (Uygulama)
- Fotoğraf 15** : Turistik-hediyelik eşyalara örnek olarak seramikler (Uygulama)
- Fotoğraf 16** : Ali Erime ait çıkırık atölyesinden görünüş.-Bigadiç-Balıkesir (Uygulama)
- Fotoğraf 17** : Ali Erim torna tezgahında çalışırken (Uygulama)
- Fotoğraf 18** : Ali Erim'in ürettiği çıkırık (Uygulama)
- Fotoğraf 19** : Ali Erim'e ait üretimlerden örnekler (Uygulama)
- Fotoğraf 20** : Semer yapımında kullanılan araç-gereçler.-Bigadiç-Balıkesir (Uygulama)
- Fotoğraf 21** : Semerler (Uygulama)

- Fotoğraf 22:** Aynalı Kula halısı. -Kula-Manisa (Uygulama)
- Fotoğraf 23 :** Madalyonlu Kula halısı. -Kula-Manisa (Uygulama)
- Fotoğraf 24 :** Kula Seccade -Kula-Manisa (Uygulama)
- Fotoğraf 25 :** Kula halısı. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 26 :** Kula halısı. Ceylan resimli -Kula-Manisa (Uygulama)
- Fotoğraf 27 :** Kula bahar halısı. -Kula-Manisa(Uygulama)
- Fotoğraf 28 :** Milas halısı. İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 29 :** Milas halısı. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 30 :** Kars halısı. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 31 :** Döşemealtı halısı. İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 32 :** Gördes namazlık. Kula (Uygulama)
- Fotoğraf 33 :** Yağcıbedir halısı. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 34 :** Çanakkale halısı. -İzmir(Uygulama)
- Fotoğraf 35 :** Bergama halısı. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 36 :** Doğu Anadolu halısı. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 37 :** Halı heybe -Bergama (Uygulama)
- Fotoğraf 38 :** Halı heybe -Bergama (Uygulama)
- Fotoğraf 39 :** Alaçuval cicim,Batı Anadolu. -İzmir (Uygulama)
- Fotoğraf 40 :** Cicim döşek kilimi -Bergama -Uygulama (Uygulama)

GİRİŞ

El sanatı ürünler, toplumların yaşam biçimlerini, kültürlerini, kısaca, toplumların açıklanmasında kültür tarihi açısından önemli kaynaklardır.

Kültürün maddi ürünleri olarak nitelenen ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli bilgiler aktaran el sanatı ürünler, geleneksel bilgi ve görgü ile üretilerek, kuşaktan kuşağa, motif, desen ve formlarındaki genel özellikler fazla değişmeden yinelenerek aktarılır. El sanatı ürünler, gündelik yaşamda insanların kullanımlarında yer alan araç ve gereçlerden, dinsel inançlar gereği yapılmış veya belirli günlerde kullanılan eşyalara kadar, işlevleri ve kullanım alanlarına göre oldukça çok çeşitlilik gösterirler.

El sanatı ürünlerin yapımında belirli bir amaç vardır. Bu amaçtan dolayı el emeği ile üretilmiş her ürün, başka bir işlevi yerine getirir. Dolayısıyla el sanatı ürünlerde çok çeşitlilik söz konusudur. El sanatlarındaki çok çeşitlilik nedeniyle ürünlerin işlev ve kullanım yerleri düşünülerek, el sanatlarını belli gruplarda toplamak ve bu ürünleri daha anlaşılır biçime getirmek gereklidir.

El sanatı olan, yani üretimi el emeğine dayalı olarak yapılan bu ürünler, halkın kendi günlük gereksinimini karşılamak için ürettikleri çeşitli mutfak eşyaları, kap-kacak, halı-kilim gibi günlük kullanım eşyaları, çeşitli dönemlerde dinsel inançları gereği ürettikleri kült eşyaları olarak çeşitlilik gösterirler. Turizmin gelişmesi ve turistlerin gidip gördükleri yörelere ait örnekleri satın alma duygusu, turistin, ulaşım, konaklama, yeme-içme gibi gereksinimlerini karşılamının dışında başka bir iş kolu olan turistik-hediyelik eşya üretimini ortaya çıkarmıştır. Yılbaşı, bayramlar, özel günler, belirli zamanlarda ve kazanç sağlamak için düzenlenen fuarlarla turistik veya hediyelik eşya olarak üretilen ve kimi zaman el emeği, kimi zaman ise işliklerde seri olarak üretilen ürünler de turistik-hediyelik eşyalar olarak düşünülebilir. Günümüzde hobi olarak, çeşitli eğitim kurumlarında, yapım teknikleri öğretilerek çalışılan el sanatlarını da ayrı bir kapsam içinde yer alır.

Teknoloji, günümüzde çok hızlı gelişmektedir. İletişim araçlarının yaygınlaşması, internet gibi araçlarla dünyanın neresinde olursa olsun insanların birbirleri ile iletişim kurmaları, taşıt araçlarının uzun yolculukları bile çok daha

kısa sürede gerçekleştirmesi ile toplumların yakınlaşmaları artmıştır. Bu yakınlaşmanın izleri günlük yaşamdaki pek çok değişimde görülebilir.

Ekonomisi güçlü olan ülkeler, teknolojik olarak kendilerinden geri olan ve ürettikleri teknolojiye bağımlı biçimde gelişme göstermek zorundaki ülkelere, ürettikleri mallarını satmaktadır. Araştırma ve geliştirmesi olmayan ve bulunuşundan üretim ve kullanılmasına kadar her aşamada ürünü satın alan ülke, satan ülkeye ve teknolojisine bağımlı olmaktadır. Bu bir bakıma, satın alınan ürünle birlikte üretici ülkenin kültürünü de beraberinde almaktır. Bu da bir toplumun yüzlerce yıl aile içi görgü ile kuşaktan kuşağa aktardığı değerlerini değiştirmesinde etken olmaktadır. Küreselleşme ve iletişim araçlarıyla insanların birbirleri ile yakınlaşmaları da toplumdaki hızlı değişimde önemli bir yer tutar. Tarihsel süreçte bakıldığında geçmiş yüzyıllarda çok görülmeyen değişim, son elli yılda daha belirgindir. Toplumdaki bu değişimle birlikte el sanatı ürünlerinde de önemli ölçüde değişim, yozlaşma hatta yok olma söz konusudur. Sözelimi, yüzlerce yıldır dokunan halıların, kilimlerin yerini makine halıları veya kilimleri almakta, toplumun günlük yaşamında işlevini yitiren kimi eşyaların kullanımı ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle yerini, yeni gelen bir ürünle değiştiren her hangi bir el sanatı ürününün üretimi yapılmamakta, eskiden üretilenler ise gerekli değer verilmediği için yok olup gitmektedir. Kimi eski üretim olanlarsa koleksiyonerlerin elinde bulunmakta, ya kendileri tarafından korunmakta ya da el değiştirmektedir.

Günümüzde, toplumsal değişimde önemli payı olan teknolojiye gelişmeler, değiştirdiği olguları belgelemede araştırmacıya yardımcı olacak gerekli araç-gereçleri de üretmektedir. Öyle ki bugün kullanılan belgeleme araçları, daha önceleri araştırma yapanların kullandıklarına göre çok daha fazla gelişmiş olup, daha fazla olanaklar sunmaktadır. Bu belgeleme araçları ile her türlü olay anında ve yerinde araştırılıp saptanabilmektedir. Fotoğraf veya video gibi görüntüyü de saptayan araçların bulunuşundan ya da geliştirilmesinden önce yapılan çalışmalardaki eksiklikler günümüze ulaşan kaynaklarda görülebilmektedir.

Bir konuyu, olayı ya da nesneyi sözle veya yazı ile anlatmanın kimi zaman yeterli olmadığı ve anlatılmaya çalışılan bir konuyu, verilen bilgiyi

kanıtlayan, belgeleyen ve yaşanan bir anın, üretilmiş bir ürünün varlığını saptayan görüntüye gereksinim vardır. Çünkü görüntü, olay anında neyin olduğunu kanıtlayan bir belgedir. Çok ayrıntılı biçimde olay, nesne veya yöre anlatılabilir. Ancak yine de yeterli olmayabilir.

Her araştırmada, kullanılan çeşitli amaçlara hizmet edecek belgeleme araçları, araştırmacıya, araştırdığı konu ile ilgili gerekli saptamalarda yardımcıdır. Bu araçlar, görüntü ile saptamadaki amaç ne ise ona göre seçilir.

Fotoğraf, video veya akar film gibi görüntü alma araçları arasında etkin bir belgeleme aracıdır. Çünkü fotoğraf, farklı toplumsal süreçlerin yaşandığı zaman dilimlerinde yiten değerlerin yok olmasını sağlayan "belge" yönüyle; bir yandan geçmiş sorgularken bir yandan da gelecek kuşaklara geçmişin etnografik izleri doğrultusunda bilgi aktarabilir; bilmeyene, görmeyene çekilen her kare fotoğrafla birlikte saptanan görüntüyü gösterebilir. Ayrıca, görsel tanıtım ve anlatım yöntemlerini kullanarak eğitim işlevini yerine getirir.

Fotoğrafın belgeci özelliği, görsel bir yapıda olduğu için oldukça etkilidir. Doğası gereği belgeleme amaçlıdır. Çekilen her belge nitelikli fotoğraf, yaşamın değişen yüzü içinde yeni bir belgesel nitelik kazanır. Toplumsal değişimin gerçekleştiği bir süreçte her fotoğraf, farklı özellikleri aktarır. Belgeleme çalışması için çekilen fotoğraflarda, çekilen konu ile ilgili bilgilerin bulunması önemlidir. Tarih, konuyu açıklayan bilgiler fotoğrafla birlikte yer almalıdır. Çünkü, bilgileri eksik ya da hiç olmayan fotoğrafların belge özelliği azalacaktır.

Bu çalışma, el sanatı ürünlerin, kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli birer araç ve bu araçların belgelenmesinin gerekliliği düşüncesinden yola çıkarak yapılmak istenmiştir.

Fotoğrafla belgelemenin önemi, fotoğrafta yer alan herhangi bir el sanatı ürünün veya bu ürünün yapıldığı ortamı, yapım aşamalarını ve tekniklerini nesnel gerçeklikle ve yorum katmadan ortaya koyması nedeni ile öne çıkmaktadır. Fotoğrafla belgeleme çalışmalarında, fotoğraf araç-gereçlerinin kolay taşınabilmesi, her yerde bulunabilmesi, sonsuz sayıda çoğaltılarak her ortamda sunulabilmesi fotoğrafın diğer belgeleme araçları arasındaki avantajlarıdır.

El sanatlarının belgelenmesinin, gerek geçmiş kuşaklar, gerekse bugün yaşayanlarla gelecek kuşaklar arasındaki kültürel bağın sağlanmasındaki gerekli rolü ve bu belgelemede fotoğrafın önemi bu çalışmanın ana nedenidir.

Çalışmaya başlanırken, el sanatları, belgeleme araçları ve fotoğraf araç-gereçleri ile fotoğrafla görüntü saptama konuları üzerine daha önceden yapılmış çalışmalar, bildiriler, makaleler, kitaplar araştırılmıştır. Kaynak araştırması sırasında, aynı zamanda gerek el sanatları, gerekse fotoğraf konusunda, alanının uzmanı kişilerle görüşülmüştür. Önceden üretilmiş olan el sanatı ürünler araştırılırken, bir yandan da günümüzde üretilen, eskinin kopya edilmesi veya biçim değiştirmesi ile yeni görünüm kazanan örnekleri belgeleyebilmek için turistik bölgelerdeki turistik ve hediyelik eşya satan dükkanlarda araştırmalar ve üretilip satılan ürünlerin fotoğrafları çekilerek çalışma yapılmıştır.

Kaynak taraması sırasında, el sanatları ve el sanatı ürünler üzerine yapılmış çalışmalarda el sanatı kavramının ve el sanatlarının toplumların kültür tarihi içindeki önemi üzerinde durulmuştur. Fotoğrafla ilgili konular araştırılırken de günümüzde üretilen fotoğraf makinaları ile halen kullanılabilir durumdaki fotoğraf makinaları araştırılmış ve bunların teknik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çünkü bugün fotoğraf makinaları, kullanım yerleri ve amaçlarına göre çok geniş bir yelpazede üretilmektedir. El sanatı üzerine araştırma yapılırken kullanılacak en uygun olanlarla en yaygın biçimde kullanılan makina ve diğer araç-gereçler saptanmaya çalışılmıştır. Kaynak çalışmaları sırasında aynı zamanda İzmir'deki fotoğraf araç ve gereçleri satan, fotoğraf banyo ve baskısı yapan yerlerde de günümüzde üretilen her türlü malzeme araştırılmıştır.

Konu araştırılırken, fotoğrafla belgeleme çalışmaları için, İzmir içindeki evlerde ve camilerdeki el dokuması halı ve kilimlerle kimi dükkanlardaki halı ve kilimlerin fotoğrafları çekilmiştir. Ayrıca, Bergama, Kula, Datça ve Dalyan'da halılar ve kilimler üzerine çalışmalar yapılmış ve Muğla iline bağlı Bodrum, Datça ve Dalyan-Köyceğiz'de de diğer el sanatı ürünlerle yine halılara ve kilimlere ait örnekler üzerinde durulmuştur.

El sanatlarının fotoğrafla belgelenmesi çalışmaları sırasında kimi zaman güçlüklerin yaşanması doğaldır. Özellikle turistik bölgelerde çalışılırken turizm

sezonunun olması nedeni ile satıcının fazla ilgilenmeme gibi sorunları en aza indirmek için buralarda yapılan çalışmalarda turistik eşya satan dükkanların sakin olduğu öğle ve akşam saatlerinde çalışma yapılmıştır. Daha önceden çalışma ile ilgili ön bilgiler verilip izin alındıktan sonra kişilere çalışma için gidilmiştir.

Çalışma sırasında eldeki fotoğraf araçları son derece gelişmiş olmasına karşın zaman zaman ortaya çıkan sorunlar nedeni ile kimi fotoğraflarda başarı elde edilememiştir. Sözelimi bir çalışma sırasında ilk defa kullanılan bir objektifteki teknik sorun, çalışılan evdeki fotoğrafların hatalı pozlanmasına neden olmuş ve burada çekilen fotoğraflar çalışma için yetersiz kalmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi belgeleme çalışmalarında en az hata ile çalışmak yapılan çalışmanın amaca uygun sürebilmesi için önemlidir.

Bu çalışmada, planında da görüleceği gibi, el sanatlarının tanımı, el sanatı kapsamına giren ürünler, el sanatlarının kendi içlerinde sınıflandırılması; günümüzde karşı karşıya bulunduğu sorunları, bu sorunlardan dolayı ve birer kalıt olarak belgelenmesinin gerekliliği ile el sanatlarının fotoğrafla belgelenmesinde kullanılan araç-gereçlerle belgeleme yöntemleri ve belgeleme sırasında dikkat edilmesi gerekli konular üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde; el sanatlarının tanımı yapılarak, kapsadığı konular, hammaddeleri esas alınarak yapılmış el sanatlarının sınıflandırılması, el sanatlarının belgelenmesinde kullanılan fotografik araç-gereçler ve bu araç-gereçlerin çalışma biçimleri ile işlevleri yer almaktadır.

İkinci bölümde ise, el sanatlarının belgelenmesinin gerekliliği üzerinde durulurken, el sanatlarındaki değişmeler ve yok olmalar nedeniyle gelecek kuşaklara aktarılmasındaki sorunlar ele alınmıştır. El sanatı ürünler fotoğrafla belgelenirken, bu belgelemede, fotoğrafın kullanımı ve özellikleri ile dikkat edilecek durumlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, İzmir ili içerisinde, Bergama, Kula gibi ilçelerde, evlerde kullanılan el dokuması halı ve kilimlerle, Datça ve Dalyan'da ticari amaçlı üretilen el sanatı ürünlerin belgelenmesine yönelik uygulama çalışmaları yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

El Sanatları ve Belgelenmesinde Kullanılan Fotografik Araç- Gereçler

1.1. El Sanatları

1.1.1. El Sanatlarının Tanımı ve Özellikleri

“El sanatlarına dayalı mal üretiminin yaklaşık dokuz-on bin yıllık bir geçmişi vardır. Tarihsel dönemlerde el sanatı ürünler; değişim ve ticarete konu olmuş, üretimi, tarımsal üretimin yanında gelişimini sürdürmüştür. El sanatları üretimi, toplumdaki iktisadi işlevi yanında toplumsal, dinsel vb. bir çok işlevler görmüştür.”¹

“Önceleri el emeği yoğun çalışmayla geçim kaynağını oluşturan ana üretim yanında doğal hammaddeler kullanarak yapılan el sanatı ürünler, zamanla bu alanda araştırma yapanlarca, üretimin yapısına, üretim yeri ve amacına bakarak köy sanatları, el sanatları, küçük sanatlar gibi adlandırılmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Giderek tanımlamalardaki öz değişmiş, toplumun gelişimine göre yeni görünümler almış, adlandırılmalara da çarşı sanatları, küçük sanatlar, halk sanatları, geleneksel Türk el sanatları gibi yenileri eklenmiştir.”²

“El sanatları üretimi; kısaca belirli hammaddeleri el becerisi ve gerekirse basit el araçları ile işleyerek, işlenmiş (mamul) ve yarı işlenmiş ürünler elde etmektir.”³ El sanatı üreticisi ise günlük tarımsal çalışmasının yanı sıra boş zamanlarda -daha çok kişisel kullanım için- tarım dışı üretim yapan kişilerdir. El sanatı üreticileri, daha çok tarımsal üretimin yan ürünlerini, artıklarını ve yörede bol bulunan doğal hammaddeleri değerlendirirler. El sanatları üretimi, köy ya da kente özgü bir üretim biçimidir gibi bir belirleme yapılamaz. El sanatı üretim yerleri; ev, dükkan, işlik gibi yerler olabilir.

Geleneksel bilgi ve görgüyle üretilen el sanatı her ürün, el emeğine dayalı olarak üretildiğinden birbirinin aynısı değil, tektir. Var olan bilgi, tasarım veya

¹ AKTAN, Oğuz: **El Sanatları**, s.4

² ÖZTÜRK, İsmail: **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**, s.6

³ AKTAN, Oğuz: **El Sanatları**, s.4

çizim değil, geleneksel bilgidir. Aile içi eğitimle öğrenilmiş biçimler ve formlardır. Bu özellikleri ile el sanatı ürünler, kuşaktan kuşağa aynı genel özellikleri yineleyerek üretilirler. El sanatı; ister kişinin gereksinim, ister pazara yönelik üretim amaçlı olsun bu üretimin ortak özelliği yapım tekniklerinin ve ortaya çıkan ürünlerin çok benzer oluşudur.

Atölye içi üretimde usta önemlidir. El sanatı üretiminin sanatsal yönü olduğundan ortak becerileri gerektirir ve elle yapıldığı için de üretim miktarı sınırlıdır. Bu üretimler, seri üretim değildir.⁴

1.1.2. El Sanatlarının Kapsadığı Konular

El sanatı olarak nitelendirilen ürünler, gündelik yaşamda insanların kullandıklarında gerekli yer tutan araç ve gereçlerden, dinsel inançlar gereği yapılmış veya belirli günlerde kullanılan eşyalara kadar, işlevleri ve kullanım alanlarına göre oldukça çok çeşitlilik gösterirler. El sanatı her ürünün yapımının belirli bir amacı vardır. Dolayısıyla her ürün başka bir görevi üstlenir. El sanatlarındaki çok çeşitlilik nedeniyle ürünlerin işlev ve kullanım yerleri düşünülerek, el sanatlarını belli gruplarda toplamak ve bu ürünleri daha anlaşılır biçime getirmek gereklidir. El sanatlarını, günlük kullanım eşyaları, kült eşyaları, günümüzde hobi olarak çalışılan el sanatları ve turistik-hediyelik eşyalar gibi işlev ve kullanım alanlarına göre konulara ayırmak olanaklıdır.

1.1.2.1. Günlük Kullanım Eşyaları:

Günlük kullanım eşyaları, her türlü kap kacak, mutfak eşyaları, evlerde veya cami gibi toplu olarak bulunan yerlerde kullanılmış aydınlatma gereçleri, iş aletleri gibi araç ve gereçleri kapsar. Bu tür sayılan eşyaların yazılı bir kuramı, hazırlanmış bir tasarımı yoktur. Formun oluşmasında üreticinin belleğindeki bilgi, üretim için yeterli olmaktadır. Usta-çırak ilişkisinin etken olduğu bu üretimde, ürünü çeşitlendirmek, bireysel anlatımı sınamak tamamen ustaya kalmıştır. Bu ürünler, işlevi yerine getirmekten başka, üstlendikleri işlevin kazandırdığı biçimi de almaktadır. Bu anlamda günlük kullanım eşyalarının biçim-işlev bağlantısı

⁴ ÖZTÜRK, İsmail: Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş, s.7

çok güçlüdür. Sözelimi; sadece bakır eşyanın yüzlerce biçim tipine sahip olması, eşyanın işleve yaklaşımdaki biçim esnekliğinin bir göstergesi olarak nitelenebilir. Sonuçta denilebilir ki bu el sanatı ürünlerde şekil, bir gerçek, bir simgedir. Hatta bu ürünlerdeki süslemeler bile işlevle yakından ilgilidir.⁵

1.1.2.2. Kült Eşyaları:

Kült eşyaları, günlük işlerden çok belirli günler ya da önemli anlarda başvuru nesnelere olarak nitelendirilebilir. Bu eşyalar, kullanıldığı yer ve duruma göre etkileyici özelliğe sahiptirler.

Bugün Anadolu'da yaşayanların büyük çoğunluğu İslam dinine inanmaktadır. Ancak Anadolu insanının İslam öncesi inançlarla da bağlantısı sürmekte ve bu inanca, İslami biçim içinde saygı göstermeye devam etmektedir. Bu nedenle İslam dininin gerekliliklerini yerine getirirken önceden kalan bir takım inançlar da sürmektedir.

Kült eşyası, simgesel anlam ve içerik taşıdığından tamamen işlevseldir. Bu işlevsellik, eşyanın fiziksel yapısından çok, sunduğu içerik ve yüklenen anlamdan kaynaklanır. Dolayısıyla eşyanın görünümünde zaman içinde çok farklı değişiklik gözlenmez.

1.1.2.3. Turistik, Hediye ve Hobi Olarak Yapılan Eşyalar

Toplumdaki işlevleri nedeniyle geleneksel yaşam biçimiyle iç içe olan el sanatı ürünler, sanatsal yönünden çok, üretimin yapıldığı çevre ve işlev ile yakından ilgilidir. El sanatı ürünlerin, günümüzde değer kazanması, onun özündeki değişmeden çok, gelişen teknolojiye uzak kalmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Günümüzde, eskiden kullanılmış bir eşyayı satın almak ve evlerin bir köşesinde salt dekor amacı ile bulundurmaya kimi kişilerin hobileri arasındadır. Bu nedenle evlerde ya da otellerde "şark köşeleri" oluşturulmaktadır.

Ülkemizin hemen hemen her ilinde ve ilçesinde el sanatı üzerine eğitim veren kuruluşlar ve kurslar vardır. Bu kurslarda halı, kilim dokumadan, çeşitli

⁵ ÖZTÜRK, İsmail: **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**. s.69

seramik ürünlere, kitap süsleme sanatlarına kadar pek çok konuda isteyenlere eğitim verilmektedir. Bu ürünler, gerek eğitimi veren kuruluşun içinde veya sergi salonlarında sergilenmekte ve satışa sunulmaktadır.

İster hobi olarak, isterse turistik el sanatı eşya olarak üretilsin, el sanatı ürünler, kültürel değişme ile birlikte işlevlerini yitirmekte, yeni görünüm kazanmakta ve sonuç olarak el sanatı ürünler de değişmektedir.

Turizm, konaklama, yeme-içme, eğlenme, gezme-görme gibi pek çok iş koluyla iç içe olan bir bütündür. Ülke içindeki turizm hareketi, daha önceleri olduğu gibi bir-kaç ayla sınırlı kalmayıp, bütün bir yıla yayılmıştır. Yaz-kış turizmi, yayla turizmi, din turizmi, spor karşılaşmalarının, olimpiyatların yapıldığı ülkelere turlar, düzenlenen festivaller nedeni ile turizm hareketi süreklilik göstermektedir. Bu hareketlilik içinde oteller, lokantalar turistlerin konaklama, yeme-içme gibi gereksinimlerini karşılarken, ulaşım araçları ile de kitlelerin ulaşımını sağlamaktadır.

Turist, gittiği ülkede bu hareketliliği gerçekleştirirken, ülkeye ya da kente özgü bazı ürünleri de satın alır. Bu, bir anlamda gezisine ait bir anıdır. Bu da en ekonomik olan bir kartpostal ya da el sanatı olarak tanımlanabilecek üretimlerdir. Dolayısıyla turistik amaçlı üretilen ürünler, tıpkı oteller, eğlence yerleri gibi ayrı bir iş kolu haline almıştır.

Her alanda olduğu gibi turizm alanında da hızlı tüketim ve artan talep, el sanatı ürünlerin çeşitlenmesine neden olmuş ve talep artışı el sanatlarının kalitesine de etki etmiştir. Böylece günümüzde, Türkiye’de turistik hediyelik eşya adı altında, Türk el sanatı ürünlere yeni işlevler kazandırılmıştır.

1.1.3. El Sanatlarının Sınıflandırılması

Geleneksel Türk el sanatları, ulusal kültürün en özgün ve verimli kaynakları arasında yer alır. El sanatı ürünler (etnografik eşyalar), yüzyıllardır Anadolu’da toplumdan topluma değişerek, evrensel boyut kazanan değerler ortamında gelişen, değerlendirilen ve çok çeşitlilik gösteren kültürün maddi ürünleridir. El sanatlarındaki çok çeşitlilik nedeniyle tanımlarken veya incelerken bu sanatları belli gruplar altında toplamak gerektiğinde birden çok sınıflandırma yapılabilir.

El sanatlarının sınıflandırılmasında ortak özelliklerin en belirginini üretimin aslını oluşturan hammaddelerdir. Dolayısıyla el sanatı ürünün yapımında kullanılan hammadde ürünün yapım amacını ve kullanım yerini de belirler. Bu nedenle buradaki sınıflamada el sanatlarının yapıldıkları hammaddeler esas alınmıştır.* Bunlar; hammaddesi (hayvansal, bitkisel ve kimyasal) lif olanlar; hammaddesi ahşap (ağaç) olanlar; hammaddesi taş olanlar; hammaddesi toprak olanlar; hammaddesi maden (metal) olanlar; hammaddesi cam olanlar; hammaddesi deri ve hayvansal atıklar olanlar; hammaddesi kabuk, saz, ince dal ve sap olanlar; hammaddesi deniz canlılarından elde edilenlerdir.

Hammaddesi lif olanlar, yapım teknikleri esas alınarak sınıflandırıldığında, halı-kilim, el dokusu kumaşlar, çarpana (kolon) gibi dokumalar, dokuma türleri; çorap, kazak, eldiven vb. örgülerle oya türleri, danteller örgü işleri; işlemler, keçeler ve el baskıcılığı bu grupta yer alır.

Hammaddesi ahşap (ağaç) olanlarda, ürünün türü, kullanım alanı ve toplumdaki işlevi gibi ortak özellikler dikkati çekmektedir. Bir el sanatı ürünün yapımında kullanılan el baskı kalıpları, tezgahlar, ip eğirme araçları; tarım ve ulaşımda kullanılan araba, kağrı, döven, boyunduruk gibi araç ve parçaları; mutfak araç ve gereçleri, rahle, tespih, takunya, vazo, ağızlık, baston vb. günlük kullanım eşyaları ve aksesuarlar; Mimaride kullanılan minber, kapı ve pencerelerle kimi müzik aletleri hammaddesi ahşap olan el sanatları arasındadır.

Hammaddesi taş olanları, yapımında kullanılan taşın türü, kullanım alanı ve yapım teknikleri gibi özellikler esas alınarak kümelemek olanaklıdır. Değersiz taşlar kullanılarak yapılan mimari ögeler, çeşmeler ve mezar taşları; süs taşları işlenerek yapılan takılar, tespihler, ağızlık, pipo, kimi günlük kullanım eşyaları; Lüle taşı, oltu taşı ve mermer işlenerek yapılan işler bu grupta yer alır.

Hammaddesi toprak olan el sanatı ürünler, ürün türüne bakılarak sınıflandırılırsa, mutfak eşyaları, günlük kullanım eşyaları, çini ve seramik eşyalar olarak sayılabilir.

Hammaddesi maden olanlar, eşyanın işlevi ve yapımında kullanılan madenin türü bir arada düşünülerek sınıflandırıldığında, kapı tokmakları, mutfak araçları, tarım araçları, hayvan koşumları, mimari ögeler, müzik aletleri gibi

* ÖZTÜRK, İsmail: Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş, 75.-79.S.

demirden yapılan işler; hamam takımları, ısınma araçları, çay-kahve takımları ve fincan zarfları, vazo, duvar tabakları gibi bakır-pirinç işleri; kuyumculuk, takılar ve günlük kullanım eşyalarında kullanılan altın ve gümüş işleri sayılabilir.

Hammaddesi cam olanlar, ürün adından gidilerek sınıflandırıldığında, göz boncuğu (nazar boncuğu), çeşmi bülbüller, vitray türleri ve takılarla aksesuarlar bu grupta sıralanabilir.

Hammaddesi deri ve hayvansal atıklar olanlar grubunda eşyanın türü ve işlevi düşünülürse, saraçlık, deri giyim, deriden yapılan kemer, çanta, kese, sigaralık gibi günlük kullanım eşyaları; kürk giyim eşyaları ve post yapımı; cilt işleri, gölge oyunu tipleri, tarım ve mutfak araçları, kemik ve boynuzdan yapılan el sanatları, deniz hayvanı artıklarından yapılan el sanatları ve aksesuarlar hammaddesi deri ve hayvansal atıklar olan el sanatları kapsamında yer alırlar.

Hammaddesi Kabuk, Saz, İnce Dal ve Sap Olanlar, kamış, ince dal, tahıl sapları gibi maddelerden yapılan el sanatı ürünler, yapım maddeleri yanında, yapım teknikleri ve türleri düşünülerek sınıflandırılabilir. Bu grup altında, sepet örgücülüğü, mobilya yapımı, hububat saplar ile yapılan örgü ve süs eşyaları, saz kullanılarak yapılan çanta, hasır, plaj yaygısı gibi eşyalar düşünülebilir.

Hammaddesi deniz canlılarından elde edilenler ise, denizde yaşayan, yengeç, istakoz gibi canlıların kısıkaçları, sırt kabukları, istiridye, denizati, pina, deniz yıldızı gibi canlıların kurutulmuş kabukları, dekoratif amaçlı biblolardan, çeşitli takılara ve süs eşyalarına kadar değişik alanlarda kullanılan özellikle deniz kabuklularıdır.

1.2. El Sanatlarının Belgelenmesinde Kullanılan Fotografik Araç - Gereçler

1.2.1. Fotoğraf Makinaları

Fotoğraf makinaları, günümüzde kullanım yerlerine ve amaçlarına, gövde biçimleri ve kullandıkları filmlerin boyutlarına göre çeşitlilik gösterirler. Gövde özellikleri, çalışma ilkeleri aynı veya benzer olmakla birlikte bazı değişiklikler gösterir ki bu değişiklikler fotoğraf makinalarının kendi içlerinde gruplandırılmasına neden olur.

Bütün fotoğraf makinaları genellikle iki ana grupta toplanır. Bunlar reflex ve reflex olmayan fotoğraf makinalarıdır.

Reflex fotoğraf makinalarında fotoğrafı çeken kişi ile fotoğraf filmi fotoğrafı görüntülenen nesneyi aynı objektiften görür. Sabit aynalı çift objektifli reflex (TLR=Twin Lens Reflex) makinalar ve oynar (flip-up) aynalı tek objektifli reflex (SLR= Single Lens Reflex) makinalar bu grupta yer alır. 24 X36 mm. Film boyutu ile 120-220 film kullanan büyük boy olanlar da reflexdir. Film boyutları 6X4.5cm., 6X6cm., 6X7cm. gibi ölçülerde değişebilir. 6X6 cm. film kullanan kimi fotoğraf makinaları TLR veya SLR olabilmektedir.

Reflex olmayan fotoğraf makinalarında film ve fotoğrafçı görüntüyü aynı objektiften görmez. Film yüzeyine görüntüyü ulaştıran objektifin yanında ya da üzerindeki vizörden kareleme yapılır ki bu durum "paralax hatası" denilen bir soruna neden olur. Paralax hatası, optik bir sorun olup, fotoğrafçı ile filmin görüntüyü aynı objektiften görmemesinden kaynaklanır.

Reflex ve reflex olmayan fotoğraf makinaları olarak iki ana grupta toplanan makinalar, kompaktlar, 35 mm SLR'ler, orta boy ve büyük boy fotoğraf makinaları gibi başlıklar altında da işlevleri ve boyutlarına göre ayrıca gruplandırılabilir. Her tip fotoğraf makinasının gerek kendi boyutu gerekse kullandığı film boyutu ve özellikleri, fotoğraf makinalarını birbirinden ayıran ortak özellikleridir. Son yıllarda APS (Advanced Photo System) ve dijital sistem makinalar da geliştirilmiştir. Ancak bu çalışmada yaygın olarak kullanılan fotoğraf makinaları incelenecektir.

1.2.1.1. Kompakt Fotoğraf Makinaları

Tüm dünyada yaygın olarak kullanılır. Genellikle ayar gerektirmeyen kompaktlar, hemen hemen herkesin kullanabileceği fotoğraf makinalarıdır. Küçük gövdeli ve hafif olduklarından kolay taşınır. Diğer fotoğraf makinalarına göre ucuz olup, tatil, anı fotoğrafları, genel plan gibi çekimler için uygundur. Tamamına yakın modellerde flaş bulunur.

Kompakt makinalar, sabit ya da zoom (oynar) objektifli olarak tasarlanmıştır. Sabit objektifli kompaktların objektif fokalleri 35-45mm arasında

olduğundan dolayı, genel plan, manzara veya insan ve insan gruplarının fotoğraflanmasında iyi sonuçlar elde edilir.

Günümüzde zoom objektifli kompakt fotoğraf makinaları daha çok kullanılmaktadır. Değişebilen odaklı objektifi ile bir düğmeye basarak ileri-geri hareketle konu, yakınlaştırılır ya da uzaklaştırılır. DX kodlu (Bak.Fotoğraf Filmleri) filmler kullanılması nedeni ile filmin ISO rating (ISO değeri) (Bak Fotoğraf Filmleri) de kontrol edilir. Daha geri modellerde DX ayarı olmayabilir ki bu durumda ISO değeri elle ayarlanır. Kompakt fotoğraf makinalarında ISO değeri 200-400 olan filmler kullanmak, elde edilecek sonucun kalitesi için daha uygundur.

1.2.1.2. 35 mm.SLR Fotoğraf Makinaları

Günümüzde 35 mm SLR makinalar çok geliştirilmiştir. Fotoğrafla ciddi anlamda uğraşan amatörler ve profesyoneller, bu tip makinaları özellikle seçmektedirler. Manuel (elle) ya da otomatik (kendinden) olarak ayarlanabilen modeller olduğu gibi, hem manuel hem de otomatik ayarlanabilen modeller de bulunmaktadır. Mikroçipler, minyatür motorlarla donatılmışlardır.

Farklı fokallerdeki objektiflerden yararlanması ayrı bir kolaylık getirmiştir. Değişebilen objektiflerle en geniş açılı objektiflerden en uzun fokalli tele objektiflere ve yakın çekim sistemlerine kadar her türlü fotoğraf, bu makinalarla çekilebilir.

35 mm SLR makinalarının ileri modellerinde fotoğrafçının her türlü çalışmasına olanak verecek program hafızaları bulunur. Hem örtücü (enstantane) hızının hem de diyafram ayarının aynı anda makina tarafından düzenlendiği tam otomatik program dışında diyafram öncelikli ve enstantane öncelikli program hafızaları geliştirilmiştir. Diyafram öncelikli de istenilen diyafram açıklığı verilir. Makina, enstantane hızını (filmi etkileyecek süreyi) ışık oranına en uygun zamana göre kendisi düzenler. Enstantane öncelikli de ise enstantane hızı verilir ve makina en uygun ışık oranını (diyafram açıklığını) kendiliğinden uygular. Makinada bulunan bu özellikler, kullanıcının dar olabilecek zamanını çabuk kullanması için önemlidir. Ayrıca, makro (yakın

çekim), spor, manzara, insan ve insan grupları gibi çekimler için de geliştirilmiş programlar da eklenmiştir.

35 mm SLR'lerde reflex özelliği ile kadrajlama (fotoğrafi kareleme), netlik, filtre kullanımından doğan ve fotoğrafta oluşan hatalar hemen hemen ortadan kaldırılmıştır. Fotoğraf makinasında olabilecek teknik sorunlar dışında hatalar genellikle fotoğrafçıdan kaynaklanır.

Işıklıölçerlerin (pozometrelerin) gövde içine yerleştirilmesi ile ışığı doğru ölçmek oldukça kolaylaşmıştır. Böylece hem ışık doğru saptanır, hem de filtrelili çekimlerde filtre faktörünün hesaplanması gerekliliği ortadan kalkar.⁷

Reflex olma özelliğinin tek engeli ise çekim sırasında aynanın yukarı kalkmasıdır. Ayna hareketi ile makina sallanabilir ya da uzun süreli pozlamalarda görüntüyü göze ulaştıran aynanın yukarı kalkmasından dolayı vizör kararacağından konuyu izlemek zorlaşır.

1970'li yıllara kadar yaygın olarak kullanılan telemetrelili fotoğraf makinaları reflex makinaların gelişimi ile günümüzde yerini sözü edilen makinalara bırakmıştır. Her iki tipin sistem olarak farklılıkları çok büyük değilse de telemetrelili olanların içinde ayna ve prizma olmadığından konu, ilgisi olmayan vizörden seçilmektedir. Bu makinalarda net ayarı telemetre denen ve vizörde bağlantılı optik bir sistemle yapılır. Vizörde görülen görüntü ile film yüzeyine yansıyan görüntü farklı olduğundan "paralaks hatası " denilen optik sorun, bu tip makinalarda da oluşur ki yeni modellerde bazı düzenlemelerle bu sorun giderilmiştir. Bazı fotoğrafçılar, sessiz olduğu için telemetrelili fotoğraf makinalarını seçerler.

1990'lı yıllarla başlayan ve günümüzdeki gelişimine dek uzanan bir yenilik de AF (Auto Focus), yani kendinden netlemeli olanlardır. AF makinalarda yine AF objektifler kullanılır. Kendinden netlemeli makinalar da MF(Manuelle Focus) çalışabilir. AF makinalarla netlik ayarı daha kısa sürede yapılabilir.⁸

Hızla gelişen teknoloji AF sistemlerine bağlı olarak çalışan EF(Eye Focus) sistemini geliştirmiştir. Bu sistem göz kontrollü olarak çalışır. EF'lerde,

⁷ .(Bak.Filtreler)

⁸ .(Bak Objektifler)

fotoğraf makinasını kullanan kişi, vizörden göz ayarını kendine göre yapmayı unutmamalıdır.

1.2.1.3. Orta Format Fotoğraf Makinaları

Orta format makinalar, genellikle profesyonellerin kullandıkları makinalardır. Kullanılan film boyutu 35 mm olanlara göre daha büyüktür. Genel olarak bakıldığında kullanılan film boyutu ne kadar büyük olursa, fotoğrafta elde edilen sonuç o kadar iyi olmaktadır. Orta format (medium format SLR) 120 veya 220 roll olarak adlandırılan filmler kullanılır.

Her bir karenin negatif boyutları;

6X4.5 cm. (2 ¼ X 1 ¾ in) 120 film için 15 kare,

6X6cm. (2 ¼ X 2 ¼ in) 12 kare,

6X7cm. (2 ¼ X 2 ¾ in) 10 karedir.⁹

Sözü edilen boyutlarda film kullanan orta format makinalarla net kalitesi azalmadan oldukça iyi kalitede fazlası ile büyültme yapılabilir.

Görüş sistemleri tıpkı 35mm' ler gibi olan orta format fotoğraf makinaları 35 mm olanlara göre daha ağır ve pahalıdır. Genellikle el pozometresi ile çalışılırken bazı modellerin gövde içinde pozometre bulunur.¹⁰

Orta format SLR' ler TLR olanlara göre daha ucuzdur. 1950' lerde yaygın olan TLR' ler günümüzde pek kullanılmamaktadır. TLR olan orta formatlarda iki tane objektif bulunur. Biri fotoğraf çekimini, diğeri ise vizör görevini üstlenir. Ayna sistemi olmadığından pozlama süresince vizörde karar olmaz. Görüntü, üstten gelen konunun buzlu (mat) camda belirmesi ile seçilir. En büyük sorun, göz seviyesindeki vizöre alışık olanların buzlu camda görüntü seçiminde zorlanmalarıdır. Ayrıca Fotoğrafı çeken objektifin önünde görüntüyü etkileyebilecek bir madde ya da objektif kapağı olabilir. Vizörde görünmeyen bu durumdan dolayı objektifin açık olup olmadığının kontrol edilmesi yerinde olacaktır.

⁹ BEAZLEY, Mitchel: **John Hedgecoe's Guide to Photography**, s.5

¹⁰ BEAZLEY, Mitchel: **John Hedgecoe's Guide to Photography**, s.7

1.2.1.4. Büyük Format Fotoğraf Makinaları

Bütün makinalara göre çok daha büyük ve ağırdırlar. Taşınmaları zordur. Genellikle çekim yapılırken yardımcı kişilere gerek duyulur. Ancak fotoğraf filiminin büyük oluşu çok üstün kalitede fotoğraf elde etmeye olanak sağlar.

En geçerli modellerden elde edilen sonuçlar 10X12cm. ya da 18X25cm. boyutunda olanlardır. Netlik azalması olmadan çok büyük baskılar yapılabilir.

Büyük format fotoğraf makinaları genelde stüdyolarda ya da çok özel çekimler için dışarıda kullanılır. Çalışırken kesinlikle bir sehpaye bağlanmalıdır. Büyük ve ağır olmalarına karşın profesyonel çekimler için çok uygundur.

1.2.2. Objektifler:

Fotoğraf çekebilmek ya da görüntüyü film yüzeyine düşürebilmek için gerekli bir parça olan objektif, mercek veya mercek gruplarından oluşur ve gövde üzerine takılır. Objektifin temel görevi konudan gelen ışıkları toplayarak film düzlemi üzerinde net bir görüntü oluşturmaktır. Tek bir mercek de bu görevi yerine getirebilir. Ancak, bu tür mercekli basit objektiflerin kullanımında önemli optik hataların oluşması kaçınılmazdır. Optik hataların en önemlisi kromatik (renk) sapmadır.¹¹

Objektif borusu içinde ya camdan ya da cam ve plastik karışımından üretilmiş mercekler bulunur. Netleme yapmak için bu merceklerin birbirlerine göre olan konumlarının değiştirilmesi gerekir ki bu işlem ya elle ya da kendinden netlemeli (AF) bir gövdeye takılmış yine kendinden netlemeli objektiflerle gerçekleştirilir.¹²

Fotoğrafın kalitesinin iyi olması için objektifin de iyi olması gerekir. Bu nedenle objektiflerin optik özellikleri önemlidir.

En geniş diyafram açıklığı (aydınlatma indisi) olarak tanımlanan ışık geçirgenliği özelliği, objektifin, ışığı soğurma miktarının bir ölçüsüdür. Objektifin üzerinde yazılı olan 1:1.4, 1:2.8, 1:3.5 ve benzeri değerler objektifin aydınlatma indisini belirler. Aydınlatma indisi objektif uzunluğunun objektif çapına oranıdır

¹¹Objektifler, **Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi**, sayı:6, s .42.

¹²BAŞARAN,Dr.Faik: **Objektiflerin Yapıları**, Fotoğraf Dergisi, sayı:15, s.84.

ve objektifin ışık geçirgenliğini gösterir. Örneğin; odak uzunluğu 50 mm olan bir objektifin aydınlatma indisi 2.8 ise o objektifin çapı $50:2.8=18$ mm.dir.¹³

Aydınlatma indisinde optimum değer 1:1 dir. Yani objektifin odak uzunluğu ile çapının birbirine eşit olması anlamını taşır.

Aydınlatma indisi 1:2.8 olan bir objektifin ışığa duyarlılığı 1:3.5 olan bir objektife göre daha fazladır. Bunun yararları ise daha zor ışık koşullarında fotoğraf çekebilmek, daha dar alan derinliği elde etmek ve daha yüksek örtücü hızlarına çıkabilmek olarak sıralanabilir.

"Bir diğer optik özellik ise çözme gücü ya da çizgi ayırma gücü olarak adlandırılan 1 mm.' lik bir alandaki "resolution" dur. Kaliteli bir objektif, 1 mm.'de 200 den fazla çizgiyi ayırabilir."¹⁴

Keskinlik (akütans) ise farklı yoğunluklar arasındaki geçişin keskin olmasıdır. Işık geçirgenliğindeki artışla birlikte keskinlik de artar.

Objektifler, görüş açılarına göre sınıflandırılır. Bir objektifin görüş açısı, açı derecesi ile tanımlanır. Objektifin optik merkezinden filmin çapraz köşelerine çizilen iki çizginin arasında kalan açının değeri o objektifin görüş açısını belirler. Bu açı, geniş açılı objektiflerde artarken tele objektiflerde daralır.

35 mm. fotoğraf makinaları için standart objektif 50mm' dir. Ancak aynı görüntüyü elde etmek için 6 X 6 cm. gibi daha geniş negatif alanı kullanan makinalarda 80mm.dir. 35 mm. fotoğraf makinalarında 135 mm. tele objektifler daha büyük görüntü verirken 28 mm.lik bir objektif geniş açıdır.¹⁵

Objektifleri, AF ve MF olarak guruplandırmak da olanaklıdır. Önceleri profesyonel fotoğrafçılar tarafından kullanılmayan AF sistemli makinalarda objektifin yaptığı tarama ve oynamalar zaman kaybına yol açmaktaydı. Bu nedenle de MF makinalar tercih ediliyordu. İleri modellerde artık bu sorun giderek azalmıştır.

AF sistemler, kontrastlığı araştırma temeline göre çalışır. Objektifin netleme yapması demek, görüntünün açık ve koyu alanları arasında maksimum kontrastlığın sağlandığı an demektir.

¹³Objektifler, Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi, sayı:6, s. 43

¹⁴Objektifler, Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi, sayı:6, s. 43

¹⁵BEAZLEY, Mitchel: **John Hedgecoe's Guide to Photography**, s. 11

AF sisteminin çalışması için gövde üzerindeki AF/MF düğmesinin AF konumunda olması ve deklanşöre yarımyol basılması gerekir. Bu işlemten sonra AF objektif yine AF olan gövdenin düzeneği ile çalışır ve doğrultulan konu üzerinde netleme sağlanır.

Bu sistemlerin yanında bakaca (vizöre) yaslanmış gözbebeğinin hareketine ve göz bebeğinden yansıyan ışığa göre netleme (EF) düzlemini hazırlayan daha gelişmiş objektif +makina birleşimleri de bulunmaktadır.

1.2.2.1. Geniş Açı Objektifler

Odak uzunluğu kullanılan filmin çapraz uzunluğundan az olan objektifler, geniş açılı objektiflerdir. Sözelimi 35 mm.'lik fotoğraf makinalarında 50 mm.den az olan objektif, geniş açı bir objektiftir.

Geniş açı objektifler, kendi aralarında da açılarına göre çeşitlilik gösterir. 15 -21 mm., 16 -20 mm. gibi fokal uzunluğu olan objektifler çok geniş açıdır. Çok geniş açılı objektifler, optik hatalara neden olduklarından kullanımı zordur. Açı genişledikçe alan derinliği artar. Makinaya yakın olan nesnelere geridekilere oranla büyür ve fotoğrafın köşelerine doğru gittikçe uzarlar. Özellikle bina çekimlerinde bina perspektiflerinin bu tür objektiflerle deformasyona uğraması ve dikeylerin fotoğraf karesinin yukarısına doğru birleşmesi gibi sonuçlar ortaya çıkar.

28-35 mm. arasındaki fokali olan objektifler geniş açıdır. Alan derinliğinin gerekli olduğu durumlarda kullanılır.

Çok geniş açılı objektiflerde, çekimde ön plan çoğu zaman boş kalır. Ancak iç yapıların fotoğraflanmasında (ev, cami, müze vb.) oldukça avantajlıdır. İçeride fotoğraf çekilirken, yapının dar olması durumunda daha geniş bir alanı aynı noktadan görüntüleme olanağı verir.

1.2.2.2. Normal Objektifler

35 mm. fotoğraf makinalarında normal (standart) objektif, 50 mm. civarındadır. Bu, insan gözüne en yakın görüş açısını veren objektiftir. (45-58 mm. arası da standart sayılırken ortalama 46°) Görüntü düzlemindeki görüntü karesinin boyutuna göre normal objektifin odak uzunluğu da değişir.

Optik kalitesi olarak, en iyi sonuçlar, normal objektifle elde edilir. Güç ışık koşullarında fotoğraf çekme olanağı veren güçlü objektifler (f 1:1.4, 1:1.8) normal objektiflerde bulunur. Bu da daha karanlık ortamlarda diyaframı daha çok açabilme ya da alan derinliğini olabildiğince azaltma gibi kolaylıklar sağlar.

1.2.2.3. Tele Objektifler

Fotoğraf makinasını konuya yaklaştırmadan yapılacak çekimlerde ya da konuya yaklaşmanın olanaksız olduğu durumlarda kullanılır. Normal objektiflere göre daha büyük görüntü oluştururlar. Tele (telefoto) objektiflerin odak uzaklıkları arttıkça büyütme güçleri artar, görüş açıları daralır. Geniş açının tersine dar açılı objektif de denir. Yaklaştırma özelliği ile belgesel, spor, haber fotoğrafçılığı gibi dallarda çok geçerlidir. Sözelimi; bir caminin kubbesindeki bir ayrıntıyı ya da fotoğrafının çekildiğini anladığında duruşunu, hareketini bozabilecek bir kişinin fotoğraflanması durumunda idealdir.

Alan derinliğinin sığ (kısıtlı) olması, manuel çekimlerde netlemeyi kolaylaştırır. Buna karşılık, ışık geçirgenliği az olduğundan düşük örtücü hızı (enstantane) kullanmak gerekir. Bu nedenle sehpa kullanma zorunluluğu doğar.

50-135 mm. arasındaki fokaller, genelde portre çekimlerinde kullanılır. Tele objektiflerle fotoğraf çekilirken kesinlikle sehpa kullanılmalıdır. Sallanma sonucu oluşacak fluluklar böylece giderilir. Uzun teleler (200-400 mm.) de eğer dış çekim yapılıyorsa, objektiflerle konu arasındaki atmosfer kalınlığı çok fazla olduğundan kırılan ışık ışınları görüntü keskinliğini büyük ölçüde azaltabilir ve kromatik sapmalara neden olur.¹⁶

Tele objektiflerde, yakınlştırma özelliklerinden dolayı perspektif yığılmalar gözlenir. Ancak özellikle alan çalışmalarında konuya yakınlaşmak için gerekli objektiflerdir.

1.2.2.4. Zoom Objektifler

Zoom (değişken) odaklı objektifler, odak uzaklığı, yani görüş açısı ve büyütme katsayısı değişebilen objektiflerdir. Genelde 35 mm.' lik fotoğraf makinalarında çok gerekli olan bu optik, konunun çok yalın bir biçimde

¹⁶ Objektifler, Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi, sayı:6, s. 44

kadrajlanması (karelenmesi=çerçevenenmesi) ve gereksiz ayrıntıların elenmesi için kullanılır. Zoom objektiflerde objektif içindeki belirli mercek gruplarının ileri - geri hareket etmesiyle objektifin odak uzaklığı da değişir.

Pek çok fotoğrafçı, kullanım, kadrajlama kolaylığı gibi önemli avantajlarından dolayı zoom (motorlu zoom) objektifleri kullanırlar.¹⁷

Zoom objektiflerle, istenilen görüş açılarındaki objektifleri tek tek almak zorunluluğu yoktur. Sözelimi, 28-80 mm. , 35-70 mm., 70-210 mm. gibi zoomlar sözü edilen milimetrelerdeki ve arasındaki görüş açılarında çalışır. Bu da fotoğrafı karelemede, konuya yaklaşp uzaklaşmada büyük kolaylık sağlar. Ancak zoom objektiflerde, optik yapıları nedeni ile ışık kayıpları söz konusudur. Yine de özellikle alan çalışmalarında, seyahat fotoğrafları, manzara gibi konularda, fotoğrafçı için gerekli bir araçtır.

Zoom objektiflerin bazılarında makro vardır. Objektif, makroya alındığında fotoğrafı çekilmek istenen konuya oldukça yaklaşabilir. Örnelemek gerekirse, kumaş parçası, halı havları veya düğümü gibi ayrıntılara girilebilir.

1.2.3. Fotoğraf Filmleri:

"Fotoğraf makinalarında pozlandırılacak olan konunun görüntüsünü saptamak için, duyarlı madde ile kaplanmış saydam bir taşıyıcıya -film-denir."¹⁸

Teknolojik gelişmelerle çok çeşitli filmler üretilmektedir. Fotoğrafçı, amacına uygun filmle çalışmak zorundadır. Sözelimi, iç mekan çalışmalarında, dış çekimlerde, portre veya doğa fotoğrafçılığında kullanılan filmler özelliklerine göre birbirlerinden ayrılırlar. Filmler arasında boyut farklılıkları vardır. Her boyuttaki filmin verdiği sonuç diğerinden başkadır. Tüm bu özellikler değerlendirilerek film seçilmelidir.

Yalnız ışık faktörüne bağlı kalarak seçim yapılması gerekiyorsa ortam, en aydınlık olandan en karanlığa kadar düşünülebilir. Işık faktörüne göre film seçilecekse, filmin ISO değeri önem kazanır. Bütün filmler ışığa duyarlıdır. Ancak kimileri daha az duyarlıyken kimileri daha çok duyarlı olurlar.

ISO değeri(rating) ne baktığımızda genel olarak ;

¹⁷ HARWEY,Liz: **Shoot**, s.35

¹⁸ ERTAN,Güler: **Filmlerin Özellikleri**. Fotoğraf Dergisi, sayı:8, s. 54

25-50 ISO değerindeki filmler yavaş,

100-150 ISO değerindeki filmler normal,

200-400 ve daha yüksek ISO değerindeki filmler hızlı filmlerdir.

ISO değeri 200 ve 200 den yukarı olan hızlı filmler, ışığa, diğerlerine göre daha duyarlıdır. Bu gibi filmlerle yüksek örtücü hızlarına çıkılabilir ve diyafram daha çok kısılabılır. Hızlı filmler kullanılarak tele objektiflerin daha kolay kullanılması olanaklıdır. Kısık diyafram kullanarak alan derinliği artırılır. Hızlı filmlerin diğer avantajı da mağara ileri, ev, atölye, müze, cami gibi iç mekanlarda fotoğraf çekmeyi kolaylaştırmasıdır.

Tüm bu olumlu yönlerine karşın, hızlı filmlerin sonuçları, normal ya da yavaş filmler kadar iyi olmamaktadır. Filmlerin yapılarında gren adı verilen noktacıklar bulunur. Filmlerin duyarlılığı (hızı) arttıķa grenler (kumluluk) irileşir ve netlik azalır. Yine de g ışık koşullarında çalışılması gerektiğinde 200-400-800 ISO değerindeki filmler kullanılmalıdır.

64-100 ISO değerindeki normal filmler, tüm amatör veya profesyonel fotoğrafçıların genellikle kullandıkları filmlerdir. Normal filmler, gerek iç mekanlarda gerekse dış mekanlarda kolaylıkla kullanıldıkları için fotoğrafçılar tarafından ilgi görürler. Ancak gerek yavaş filmin gerekse hızlı filmin önem kazandığı durumlarda amaca uygun olarak hızlı ya da yavaş film kullanmak gerekir.

25-50 ISO değerindeki yavaş (az duyarlı) filmler, çok duyarlı filmlerin gerekmediği, ışığın yeterli olduğu durumlarda idealdir. Yavaş filmin yapısında hızlı filmin tersine grenler incedir ve iyi kontrast verir. Ayrıntılar çok daha iyi saptanır.

Yavaş filmler, yavaş örtücü hızı gerektirirler. Kimi zaman 1/30 sn. ye kadar sehpa (tripod=ayak) gerekmediği açıklansa da sehpa kullanarak daha keskin fotoğraflar elde edilir.¹⁹ Yavaş filmlerin ince gren yapısı ayrıntılarda ve özellikle portre fotoğraflarında görüntü kalitesini artırır.

Fotoğraf çekilirken sonuçta bir baskımı veya saydam (dia=slide) mı gerektiği diğer önemli ayrıntıdır. Amaç baskı biçiminde ya da çok sayıda

¹⁹ **Fotoğraf Filmleri**, Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi , sayı:14-15, s.46

fotoğraf elde etmek ise baskı yapılan negatif filmler seçilmelidir. Saydamdan da baskı yapmak olanaklıdır, ancak negatif filme göre çok daha pahalıdır. Negatif filmler, ucuzluğunun dışında saydam filme göre daha toleranslıdır. Hatalı renkler baskı aşamasında düzeltilebilir. Ancak fotoğraflar geniş bir izleyici grubuna gösterilecekse saydam kullanılmalıdır. Saydamdan alınacak sonuçlarda rengin daha doygun olduğu izlenir.²⁰

Fotoğraf makinaları, boyutlarına göre film kullanır. Film boyutu büyüdükçe fotoğrafın kalitesi de boyutla birlikte artar. Çok fazla büyütmenin gerektiği durumlarda daha büyük film boyutu kullanmak gerekir ki, bu da film seçerken makinanın boyutunun da önemli olduğunu gösterir.

Fotoğrafta kontrol, kullanılacak ışığa göre film seçmekle başlar. Burada en önemli konulardan biri içeride ve lamba ışığı altında bulunan bir nesne üzerinde baskın olan "tungsten" ışığa göre ya da içeri giren gün ışığıyla çekime göre film kullanmaktır. Bu amaçla günışığı (daylight) veya tungsten filmler üretilmektedir. Tungsten film her zaman gerekmediğinden, gün ışığı film kullanıldığında, renk düzeltme filtreleri (80A, 80B) ile tungsten ışığın fotoğrafta yaptığı sararma ve turunculaşmalar düzeltilir.

Film kutucuğunun üzerinde bazı siyah çizgiler bulunur. Bu çizgiler filmin ISO değerini belirten çizgilerdir. Fotoğraf makinası, içindeki optik okuyucularla filmin duyarlılığını bu çizgilerden okur. DX kodlama sistemi olarak adlandırılan bu düzen, eski modellerde yoktur. DX kodlamanın olmadığı makinalarda, örnekleme gerekirse, daha önce 100 ISO bir filmle çalışıldıysa ve sonra 200 ISO film takılacaksa makina üzerinde bulunan ISO ayarı 200'e getirilmelidir. Bu, fotoğrafçının yapmak zorunda olduğu ve en çok unuttuğu bir durumdur. Eğer gerekli düzeltme yapılmazsa çekilen tüm fotoğraflar hatalı pozlanacaktır. DX kodlama sistemi olan makinalarda söz konusu hatalar ortadan kalkmıştır.

1960'lı yıllardan sonra renkli filmlerin gelişimi ile siyah-beyaz filmin kullanım alanı daralmıştır. Bununla birlikte siyah-beyaz filmler de renkliler gibi sürekli olarak geliştirilmektedir.

Fotoğraf çekerken film seçiminde, film boyutu, saydam mı, renkli negatif mi, siyah-beyaz mı, kullanılacak filmin hızı ne olacak sorusuna verilecek en iyi

²⁰ HARWEY, Liz: *Shoot*, s. 64

yanıt, fotoğraf çekiminde doğru zamanda, doğru yerde ve amaca uygun film bulundurmak olmalıdır. Konuya, ışık koşullarına ve kullanılan fotoğraf makinasının film boyutuna göre en doğru filmi seçmek, fotoğrafta çıkacak sonucun kalitesini artıran önemli etkenlerden biridir.

1.2.4. Diğer Araç-Gereçler

Fotoğraf çekiminde fotoğraf makinası gövdesi, kullanılacak objektifler ve filmlerin yanında kimi araç-gereçler vardır ki bunlar, fotoğrafı çeken kişinin yüksek kalitede fotoğraf elde etmesine yardımcı olan diğer öğelerdir. Bunlar, filtreler, aydınlatma gereci olarak en kolay taşınabilen flaşlar, doğru pozlamayı yapabilmek için kullanılan ışıkölçerler ve fotoğraf çantasında bulunması gereken kimi araç-gereçlerdir.

1.2.4.1. Filtreler

Fotoğraf makinası filtresi, yuvarlak, optik nitelikli bir cam ya da daha ucuz ve dayanıksız plastiktir. Objektifin önündeki yuvaya takılan filtreler olduğu gibi, ayarlanabilen çerçevelere yerleştirilen kare filtreler de yaygın olarak kullanılır.

Filtrelerin hemen hemen tamamı filme gelen ışığı azaltır. Filtrenin ışığı azaltmasından dolayı filtre kullanarak yapılan çekimlerde pozlandırmaya müdahale etmek gerekir. SLR fotoğraf makinalarında bu sorun söz konusu değildir. Çünkü makina gövdesi içinde bulunan ışıkölçer, ölçümü, filtre takılıyken yapmaktadır. Filtrelerin ışık azaltması (filtre faktörü), filtrelerin dış yüzeylerinde üretici tarafından yazılmaktadır. El pozometresi kullanarak yapılan ölçümlerde veya SLR olmayan makinalarda filtre faktörleri 1 veya 2 durak (stop) artırılarak ışıkölçerin verdiği değerlere müdahale edilir.

Vidalı yuvarlak filtreler, her objektifin çapına uygun olarak üretildiklerinden, objektife uygun olanlar kullanılır. Kare filtreler ise taşıyıcılar üzerine adaptör halkası yardımı ile uygulanır. Her iki tip filtrede de birden çok filtre üst üste takılabilir. Ancak, filtrelerden kaynaklanan ve fotoğrafın alt ve üst kenarlarında karartılar oluşabilir. Bu durum (vignettape), özellikle geniş açı objektiflerde oluşur.

Fotoğrafta bazı filtreler, diğerlerine göre daha geçerlidir.

Skylight ve UV Filtreler; özellikle objektifi çarpmaya ve toza karşı korur. Hafif pembe tondadır. UV filtre, açık alanlarda ultravioleye karşı gereklidir.

Polarize Filtreler; yansıyan ışığı filtre eder. Güneşli havalarda gökyüzünün rengini ya da tonunu kuvvetlendirir. Deniz veya su üzerindeki parlamaları, parlak yüzeylerdeki rahatsız edici yansımaları engeller. Dolayısıyla parlak, yansıma yapan seramik işler, etnoğrafya müzelerinde, cam (vitrin) arkasında segilenen eşyaların fotoğrafı çekilirken çok uygundur. Polarize filtreler, kendi eksenlerinde dönerek ışık kaynağı yönünün 90⁰ sağı ile solunda etkili olurlar. Lineer (dikine çizgili) ve sircular (yuvarlak çizgili) olmak üzere iki tip polarize filtre vardır. Sircular polarize filtre ile diğerine göre daha iyi sonuç alınır ancak sircular polarize filtreler, daha pahalıdır.

Renk Düzeltici Filtreler; genelde gündüz (gün ışığında) çekilen fotoğraflarda kullanılır. 81 serisi bej filtreler ısıtıcı, 80 ve 82 serisi mavi filtrelerse soğutucu niteliktedir. Nesnelerin, özellikle insan yüzlerinin hafif gölgede kalmasını veya kapalı havada gri-mavi bir tona bürünmesini önlemek için gün batımına yakın saatlerde nesneye yansıyan turuncu ışığı düzeltir.

Siyah-beyaz fotoğraflarda sonuçlar, siyahtan beyaza kadar uzanan gri tonlara sahiptir. Konudaki çeşitli tonların bazılarını koyultmak, bazılarını da açmak için sarı, turuncu, yeşil, kırmızı filtreler kullanılır.

Sarı filtre ile; gökyüzü hafif koyulaşır, yüzler hafif açılır.

Turuncu filtre ile; gökyüzü oldukça koyulaşır, yüzler beyazlaşır.

Yeşil filtre ile; yeşilin tonları ayrılır, kırmızı koyulaşır.

Kırmızı filtre ile; gökyüzü siyaha yakındır, yeşil tonlar koyulaşır.

Yaygın olarak kullanılan ve daha gerekli olan bu filtrelerin dışında olan kimi filtreler, çoğunlukla yumuşak efektler elde etmek, değişik etkiler (sis gibi) yaratmak için tasarlanmış filtreler, değişik renklerde yarısı renkli yarısı saydam (gredual) yumuşak geçişli filtrelerdir.

1.2.4.2. Flaşlar:

Flaş, aydınlatmaya gerek duyulan durumlarda kullanılan bir araçtır. Flaş ünitelerinin hemen hemen tamamında konudan yansıyan ışığı ölçen ve flaşın

çakma süresini kontrol eden ışığa duyarlı bir foto elektrik hücre vardır.²¹ Özel kullanımlı flaş üniteleri olan bazı makinalar, flaşın çakma süresini, filmde yansıyan flaş ışığını ölçerek ayarlar ve film tam olarak pozlandığı zaman flaş, ışığını keser.

Tüm flaş modelleri arasında en basit olanlar, manuel flaşlardır. Flaş gövdelerinin arkasında bulunan tablodan, filmin hızı ve konunun uzaklığına göre diyafram ayarı elle yapılır. Çok gelişmiş modellerde ise objektifin gördüğü açıya göre ışığın açısını ayarlayan sistemler geliştirilmiştir.

Basit flaşlarla çekimlerin bir çoğunda insan gözlerinde kırmızı göz (red-eye) denilen bir renk belirir. Bunun nedeni, flaşın makinaya çok yakın olmasıdır. Sabit ve öne doğru bakan bir flaş kullanıldığında kırmızı göz sorunu kaçınılmazdır. Daha gelişmiş flaşlarda, fotoğraf çekerken flaş üzerinde bulunan başka bir ışık kaynağından kısa bir süre ışık yayılır ya da daha zayıf olarak flaş, önceden bir kez çakar. (pre flash) Bu ışık, göz bebeğini kısar ve flaş ışığının gözün retina tabakasına çarpmasını engeller ve kırmızı göz sorunu ortadan kalkar. Eğer daha eski model bir flaş kullanılıyorsa, fotoğrafı çekilecek insanın doğrudan objektife bakması engellenerek, asıl çekimden önce flaşın deneme düğmesini kullanıp gözü alıştırmak ya da flaşın önüne yumuşatıcı (diffuser) filtre veya beyaz ince bir mendil kullanarak da bu sorunun önüne geçilebilir.

Doğrudan öne bakan bir flaş kullanılırken karşılaşılan en büyük sorun, görüntünün donuk ve kaba olmasıdır. Flaş ışığı genel olarak serttir. Yine de pratik oluşu, taşıma kolaylığı gibi nedenlerle sıklıkla kullanılır.

Günümüzde üretilen daha gelişmiş flaş ünitelerinin pek çoğunda, aşağı-yukarı, sağa-sola, öne-arkaya hareket edebilen kafalar yardımıyla flaşın yaydığı ışık, tavana, duvara doğrultulup yansıtılabilir. Bu biçimde elde edilecek sonuçlar, daha doğal ve yumuşak olacaktır. Çok yüksek olmayan beyaz tavanlar yansıtıcı olarak kullanıldığında diyaframı 2 durak (stop) kadar açmak yararlı bir yöntemdir.

Flaşın aydınlatma gücü çok çabuk azalır. Flaşla konu arasındaki uzaklık iki katına çıktığında, ışığın yayıldığı alan dört katına çıkar ve flaşın gücü 1:4 e

²¹ BEAZLEY, Mitchel: *John Hedgecoe's Guide to Photography*, s.36

iner. Flaşla çekilmiş fotoğraflarda, öndeki nesnenin iyi aydınlatılmış, arkadakilerin ise karanlıkta kalmalarının nedeni budur.

Işığın yayıldığı alanın objektifin açısından küçük olduğu durumlarda da flaş gücünün azaldığı görülür. Fotoğrafın ortası iyi aydınlandığı halde, kenarlara gidildikçe karamalar olur. Bu durumu önlemek için, ya daha dar bir açı, ya da ışığı dağıtan filtreler kullanılması gerekir.

Gündüz çekilen fotoğraflarda, yüzlerde veya nesnelerin üzerlerinde gölgeler oluşabilir. Böyle durumlarda nesne, ortam ışığında karanlıkta kalacaktır. Gün ışığında gölgeleri kaldırmak ve silüet veren nesneyi aydınlatmak için dolgu flaşı (fill-in flaş) kullanmak yararlıdır. Ancak flaş ışığının ışık geçiren bir yüzle kapatılması ve ışığın azaltılması gerekir.

1.2.4.3. Işıkölçerler:

Işıkölçerler, (pozometreler) fotoğrafta doğru ışık ölçümünün gerçekleştirilmesi için geliştirilmiş sistemlerdir. Işık ölçümü, filmi etkileyecek ışık oranının ve etkileme süresinin belirlenmesi için yapılır. İnsan gözü (göz bebeği) ortamdaki ışığın azlığına ya da çokluğuna göre uyum sağlamak için büyür veya küçülür. Benzer bir işlem, ortam ışığına göre diyafram ve enstantane ayarları ile düzenlenir.

"Işık ölçümü, konuya gelen (lux birimi) ve konu üzerinden yansıyan (candela/m² birimi) miktarını belirlemeye dayanır. Aydınlatma şiddetine paralel olarak süre de ışın içine girer. Pozlandırma, belli bir sürede yayılan belli bir miktar ışığın sonucudur."²² Pozlandırmayı yapabilmek için ışık ölçerlere gereksinim vardır. Bu araçlar, ya el pozometreleridir ya da fotoğraf makinası gövdesinin içinde bulunan pozometrelerdir. Eğer, fotoğraf makinası içinde ışıkölçer bulunmuyorsa fotoğrafçının, fotoğrafı doğru pozlaması oldukça güçleşecektir. Gövde içinde pozometre olmayan makina kullanıldığında doğru pozlandırma yapabilmenin en iyi yolu, bir el pozometresi kullanmaktır.

Pozometrenin çalışma düzeni kullanılan filmin duyarlılığına göre makinanın ayarlanması gereken diyafram açıklığı ile obtüratör (enstantane ayarı ile) hızını o andaki ışık durumuna göre saptamaktır.

²² KALFALI, Nihal: Işık ölçümü, Fotoğraf Dergisi. sayı:16, s.72

“Fotoğraf makinalarında bulunan pozometreler, yansıyan ışık ölçümü yapar. El pozometreleri ise hem yansıyan hem de gelen ışık ölçümü yapar.”²³

Fotoğrafta iyi sonuçlar elde etmek için ışık ölçümünü doğru yapmak gerekir. Az ya da çok yapılan pozlama ile oluşacak hatalarda, çekilen konu az pozlandığı için karanlık ya da çok pozlandığı için aydınlık olacak ve ayrıntılar görünmeyecektir. Pozometrenin verdiği değerde fotoğraf çekerken, çıkacak sonucun güvenliği açısından uygulanması gereken bir yol da, birer alt ve üst değerler (-1/-2, +1/+2 durak) kullanarak fotoğrafı çekmek olmalıdır. Böylece bir daha ulaşılamayacak, yinelenemeyecek bir konu fotoğraflanırken fotoğrafın çekiminde oluşabilecek hataların da önüne geçilmiş olunur.

1.2.4.4. Aksesuarlar:

Fotoğrafta iyi sonuçlar elde edebilmek için makina, objektifler ve filmler kadar önemli araç-gereçler aksesuarlardır. Her türlü koşulda iyi sonuç verecek tek bir fotoğraf makinası-objektif-aksesuar bileşimi yoktur. Fotoğrafta amaç ne ise, nerede ve hangi koşullarda çalışılacaksa elde edilmek istenen sonuca göre araç-gereçler hazır bulundurulmalıdır.

Üç ayak (tripod); fotoğraf makinasını taşıyan, çekim yerinde sabit tutmaya yarayan üç ayaklı bir sehpadır. Yavaş enstantane hızlarında, iç mekanlarda, güç ışık koşullarında ve çok uzun fokalli tele objektiflerle çalışılırken sallanmayı önlemek için ideal bir araçtır. Çok değişik amaçlar için üretilirler. Stüdyo için tasarlanandan, dış çekimlerde kullanmak için olanlara kadar değişik boy ve tiplerde olurlar. Tek ayak (monopod) sehpaının da işlevleri aynıdır. Adından da anlaşılacağı gibi, tek ayak üzerinde ve elle tutulması gereken, üç ayak gibi yerde sabit durmayan bir araçtır. Kullanım yerleri üç ayak gibidir. Ancak üç ayağın giremeyeceği dar alanlarda, taşıma ve kullanım kolaylığından dolayı kullanmak yararlı olacaktır. Fotoğrafçının çantasında bir deklanşör kablosu kesinlikle bulunmalıdır. Uzun pozlama sürelerinde deklanşör kablosu, deklanşör içindeki yuvaya takılır ve parmağın, makina ile ilişkisi kesilir. Böylece deklanşöre basma anında ve pozlama süresince titremeler ve sallanmalar önlenir.

²³ KALFALI, Nihal: **Işık ölçümü**, Fotoğraf Dergisi. sayı:16, s.72

İKİNCİ BÖLÜM

El Sanatlarının Belgelenmesi ve Belgelemede Fotoğrafın Yeri ve Önemi

2.1. Belgelemenin Gerekliliği

El sanatı ürünler (etnografik eşyalar), ulusal kültürün en özgün ve verimli kaynakları arasında yer alır ve bu ürünler yüzyıllardır Anadolu'da toplumdaki topluma değişerek, evrensel boyut kazanan değerler ortamında gelişen, değerlendirilen ve çok çeşitlilik gösteren kültürün maddi ürünleridir.

Kültürün, toplumsal bir olgu niteliği taşıdığı ve tarihsel bir birikimle oluştuğu kabul edilmektedir. Bu nedenle çağımızda kültür, kabile, ulus gibi adlarla anılan toplumları oluşturan ve toplumsal birlikteliğin devamını sağlayan ana etkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Kültür, toplumların birlikte yaşayabilmelerini sağladığı gibi, kuşaklar arasında da birbirlerini anlayabilme ve kültürel birlikteliğin sürekliliği devam ettiren önemli bir unsurdur. Her toplumda birbirinden farklı görüş ve düşünce, farklı ahlak yapısı, dil, din gibi manevi değerlerle, yaşam biçiminden kaynaklanan farklı maddi değerler vardır. Bu değerler, tarihsel süreç içerisinde, kimileri yok olurken kimileri de zaman zaman değişip gelişerek günümüze kadar gelir. Dolayısıyla, kültürün maddi ürünleri olarak nitelenen el sanatı ürünler de bu değişimle beraber toplumdaki topluma farklılaşır.

"Toplum, ortak yaşamlarını sürdürebilmek, gönenç ile mutluluğu daha iyiye, ileriye götürebilmek için uğraşan, birbirine bağlı-bağımlı kişilerden oluşan bir grup insan; kültür ise öyle bir toplumun davranış, biliş ve duyuş kalıplarından oluşan bir birikim ve bütünlük anlamında kullanılmaktadır. Bu tanımlara göre –toplumsal- olgu ile –kültürel- olguyu birbirinden ayırmak her zaman kolay ya da işlevsel değildir."²⁴ Kültür, tarihsel süreç içerisinde toplumda oluşan bir yaşama biçimi, bir davranışlar ve değerler bütünüdür. Aynı zamanda geçmiş kuşaklardan yaşayanlara ulaşan bir kalıttır. Kişinin kalıt olarak kendisine ulaşan kültürünün her bir ögesini yeni baştan öğrenmesi zorunludur. Kendisine öğretilmediği durumlarda ana dilini, dinini, giyim-kuşamını, sanatını bilmesi söz konusu

²⁴ GÜVENÇ, Bozkurt: *İnsan ve Kültür*, s.272

değildir. İnsanın birlikte yaşadığı kültür değerleri, değişime uğramakta ve kendisinden sonrakilere bu değişikliklerle aktarılmaktadır. Bu da bir yanıyla kişiselliğin ve kişiliğin, diğer yanıyla da kültürün devingen ve değişken oluşunun sonucudur.

Bu değişim, ancak, tarihsel süreç içinde izlendiğinde daha belirgin olarak görülür. Belli zaman aralıklarında yapılan durum saptaması ya da değerlendirmesi “kültür değişimi” olarak adlandırılır. Kültürün maddi ürünleri olarak ele alınan el sanatı ürünler açısından günümüz toplumuna bakıldığında, onların dil, din, giyim-kuşam, zanaat-sanat gibi kültürü oluşturan değişik alanlarda bugün sahip olduğu değerlerin, davranışların kendi geçmiş dönemlerinkinden az ya da çok farklı olduğu kolaylıkla saptanmaktadır.

Yakın zamana dek, ekonominin, toplumsal ve teknik yapıların değiştiği “kültür” adı verilen geleneksel değerlerin ise çok az veya yavaş değiştiği sanılıyor, hatta ulusal kültür, toplum yapısının hiç değişmeyen özü olarak görülüp yorumlanıyordu. Bu güne kadar oluşmuş, gelişmiş, yok olmuş kültürler hakkındaki sağlam bilgilerimizi o toplumların biriktirdiği kültürü yansıtan izlerle ediniriz. İnsanlık kültürünün göstergesi olan bu izler ancak “sanat” olarak tanımlanabilir. Çünkü, kalıt olarak günümüze kadar ulaşan her ürün, yapıldığı ve kullanıldığı döneme ait önemli bilgileri de içermektedir.

Günümüzde ileri teknoloji ürünü olarak günlük yaşamda kullanılan birçok araç ve gereç makina vb. üretimler, gelişmiş ülkelerce üretilip toplum yaşamına sokulmuştur. İleri teknoloji ürünlerinin yerini aldığı ve toplum yaşamında kullanımdan kalkan unsurlar da müzelerde günümüz insanının bilgisine sunulmaktadır. Kültürün maddi ürünlerinden olan günlük kullanım eşyalarındaki tarihsel birikim ve deneyler, kültürde sürekliliği sağlamakta ve tarihsel değerleri bünyelerinde taşımaktadırlar. Bu nedenle geçmiş birikimi günümüze taşıyan kültürün maddi ürünleri, toplumların kültür tarihi açısından önemli belge özelliği göstermektedirler. Kültür tarihi açısından önemli olan bu özellik, el sanatlarının korunmasını ve belgelenmesinin gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Çünkü toplumdaki gelişim ve değişim, kültürün maddi ürünleri olan el sanatlarının işlevini ve üretim biçimini değiştirmektedir.

Önceleri toplumun kendi gereksinimleri için ürettikleri el sanatları zamanla işlevini yitirmektedir. El sanatlarındaki gerek değişim, gerekse kaybolması veya kaybolmak üzere olması, bu ürünlerin değişimini doğru biçimde izlenme gerekliliğini zorunlu kılar.

Adını, gerek üretim tekniğinden gerekse üretim çevresinden alan el sanatı ürünlerde, manevi gereksinmeler, işlev ve gereklilik önemli rol oynamıştır.

Geçmişin izlerini bünyelerinde taşıyan ve kültürün maddi ürünleri olan el sanatı ürünler, günümüzde işlevini, anlamını bütünüyle yitirse de bu ürünlerin biçim ve formları, ürünlerde yer almış motifler, desenler yinelenerek bugün bile üretilen örneklerde kullanılır durumdadır.

Toplumda, endüstrileşme ile birlikte yaşam biçiminin ve kültürel değerlerin de değiştiği gözlenmektedir. Bu değişime, geleneksel el sanatları açısından bakıldığında, gün geçtikçe makineleşen, el sanatı ürün olarak nitelenen bu ürünleri el yapımından uzaklaştıran bir zorunluluğun da beraberinde geldiği görülür. Bu durumda, kültürel birikim olan el sanatı ürünlerde kaybolma, yozlaşma, çağdaşlaştırma gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kültürel değişme ile birlikte günlük yaşamdan işlevlerini yitirdikleri için çekilen ya da işlev değiştirerek yeni görünümler kazanan bu günlük kullanım eşyaları, değişme sürecine girmekte ve sonuç olarak bu eşyalar da değişmektedir.

Günlük yaşama giren teknolojik ürünlerle birlikte, daha önceleri kullanılan ve bugün el sanatı olarak nitelenen ürünler kullanılmaz duruma geldiklerinden, yerlerini yeni gelen bu ürünlere bıraktılar. Sözgelimi, tarımda kullanılan pek çok araç-gereç, artık kullanılmamaktadır. Bu da işlevini yitiren saban, döven gibi araç-gereçlerin yeniden üretilmesini engellemektedir. Çünkü pek çok işi daha çabuk ve daha fazla yapabilen teknoloji ile üretilmiş traktör, biçerdöver gibi araçlar almıştır. Bu yer değiştirme ile birlikte de, oluşan gelenekler, törenler de işlevini yitirmiştir. Günümüzde el sanatlarının içinde bulunduğu duruma bakıldığında, artık kullanım gereği kalmadığı için kaybolan el sanatları ile birlikte kaybolmaya başlayan el sanatlarının da olduğu görülür. At ve benzeri hayvanların insanların yaşamında kullandığı araç olmaktan çıkmasıyla, saraçlık yavaş yavaş ortadan kalkmakta, eğer, semer gibi el sanatı ürünler de artık ya üretilmemektedir ya da üreten usta sayısı oldukça azalmaktadır.

Günlük kullanım eşyaları arasında, mutfak araç-gereçleri, giyim-kuşam, halı-kilim gibi eşyalarla birlikte kimi ürünler de vardır ki bunlar arasında dinsel ve büyüsel işlevlerin yüklendiği şifa taşı, göz boncuğu (nazar boncuğu) sayılabilir. Dinsel amaçlı üretilen bu ürünlerin estetiği ön planda değildir. Önemli olan işlevdir. Bu nedenle tarihsel süreçte bakıldığında bu eşyalarda bir değişiklik gözlenmez. Ancak bugün özellikle gözboncuğunun yeni üretimlerinde, yeni arayışlarla biçim ve renkte değişiklikler olmaktadır. Örneğin gözboncuğu üretiminde kimi ürünlerde görüldüğü gibi mavinin yerini kırmızı almakta ve gözboncuğu, anahtarlık gibi hediyelik veya turistik eşya olarak tasarlanıp satışa sunulmaktadır.

Ağaçtan oyularak yapılan ve yüzlerce yıl mutfaklarda kullanılan kaşık da bu gün yine kullanım amaçlı olarak üretilip günlük yaşamdaki yerini korumaktadır. Ancak kimi hediyelik eşya satan dükkanlarda görüldüğü gibi sapına termometre takılarak işlev değiştirilmektedir.

El sanatlarının günümüzde içinde bulunduğu diğer bir durum da asılsız ve taklit olarak üretilen ve ulusal kültürle ilişkisi bulunmayan örneklerdir. Buna karşın Günümüzde modernlik düşüncesi çerçevesinde, toplumun geleneksel yapısıyla uyumlanmayan el sanatı örneklerin toplumca benimsenmeye başladığı açıkça görülür olmuştur.²⁵ Bugün ülkemizde, el emeğine dayalı üretimlerde, geleneksel olandan yararlanmak yerine taklit üretimler yapılmaktadır. Böylece geleneksel anlamdaki Türk motiflerinin yerini aslına uygun olmayan biçimler almaktadır.

Tarihteki her olayın kendi zamanında ve mekanında anlamlı olduğu düşünülürse yaşanmış her dönem ve üretilmiş her türlü araç-gereç gelecek kuşaklara anlamlı bilgiler aktardığı görülür. Bu nedenle el sanatlarından günümüzde üretilenleri, üretilmiş olanların kalıntılarını derlemek, derlenmiş belgeleri doğru saklamak ve belgelemek gereklidir.

Kültürel sürekliliğin sağlanmasında, günümüz insanının yaşamında artık kullanmadığı el sanatı ürünler, değerlendirilirken, geleceği yönlendirmek üzere iyi öğrenilmelidir. İyi öğrenilmiş, araştırılmış ve doğru değerlendirilmiş bilgilerle bu eşyaları, zamanına uygun biçimde saklamak, sergilemek, korumak, gerekli

²⁵ ÖZTÜRK, İsmail: **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**, s.93

ise aslına uygun olarak onarmakla ve bu bunları belgelemekle gelecek kuşaklara neyin, nasıl ve ne biçimde aktarılmasının gerektiği konusunda çok daha fazla bilgi birikiminin sağlanacağı bir gerçektir. Böylece geçmiş kuşaklarla, bugünkü ve gelecek kuşaklar arasındaki kurulacak bağ, kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli rol oynayacaktır.

2.2. Belgelemede Fotoğrafın Yeri ve Önemi

2.2.1. Fotografik Saptamanın Özellikleri

Fotoğraf, Yunanca'da *phos* (ışık) ile *graphie* (yazı) nin birleşmesinden oluşan bir sözcüktür. Fransızca'da *photographie*, İngilizce'de *photograph* olan bu sözcük, ışıkla yazı anlamına gelir. Fotoğrafın oluşum ilkesi, mineral ya da organik bileşiklerin, ışığın veya ışınların etkisi ile değişmesidir. Görüntü, fotokimyasal tepkimeler sonucunda duyarlı madde ile kaplanmış tabakada oluşur. Ancak bu görüntü sabit olmadığı için, ışıktan etkilenmiş yüzeyin, uygun banyolarda işlenmesi gerekir.

"Fotoğrafçılığın çeşitli tarihleri vardır. Ünlü kişiliklere, akımlara, toplumsal değişmelere, teknolojinin gelişimine, sanatsal kaygılara ağırlık verilebilir ya da bunlar arasından yapılacak seçimlerle özgün bir hikaye yazılabilir. Fotoğrafçılık tarihi teknik, toplumsal veya sanatsal açılardan izlenebilir. Doğal olarak bunların birbirleri ile etkileşimleri de söz konusudur."²⁶

İlk insanlar, zamanı resimle de durduruyorlardı. Fotoğraftan önce insanlar, resim yaparak bir görüntüyü yüzey üzerinde ortaya çıkartıyorlardı. Resim yapma, sanatın tarihi içinde, önceki yüzyıllardan başlayarak 19.yy. portre ressamlığına kadar gelmiş, diğer yandan zamanı durdurma bilimsel birikimlerle fotoğraf olarak ortaya çıkmıştır.

Fotoğrafın bulunmasından uzun süre önce de, görüntü elde etmenin yolları biliniyordu. Fotoğraftan önce, "stenope" adı verilen küçük bir deliğin açıldığı karanlık oda kullanılmaktaydı. 1550'de Cardano, büyüttüğü bu deliğin önüne bir mercek yerleştirerek karanlık odanın ışıldama gücünü artırdı.

XVI. yüzyılın başlarında ressamların içine girip doğayı kopyaladıkları karanlık oda olan *camera obscura*, fotoğraf makinasının önceki modeliydi ve

²⁶ TOPÇUOĞLU, Nazif: İyi Fotoğraf Nasıl Oluyor Yani, s.13

rönesans döneminde kusursuz perspektif elde etmek için kullanılmaktaydı. Fotoğrafın bulunuşu ile portre ressamaları ve gravürcülerin işleri azaldı. Daha sonra bu ressamlar, ilk fotoğrafçılar oldular.

1826 yılına kadar gelen etkenler J.Nicephore Niepce'nin buluşunu hazırlamıştı ve ilk devamlı görüntü saptanarak fotoğrafın ilk adımı atılmıştı. İlk fotoğraf, 1827 tarihlidir. Bu yıldan başlayarak fotoğraf, teknik ve estetik iki boyutlu yapısını geliştirerek modern bir sanat, etkin bir görsel kitle iletişim aracı, güçlü bir endüstri alanı haline gelmiştir. zamanla da kültürel bir sorun niteliği kazanmıştır.

Fotoğrafı bulan Niepce, tanınmamış olarak 1833'de öldü. Yıllar sonra o'nun buluşunu Daguerre geliştirdi.

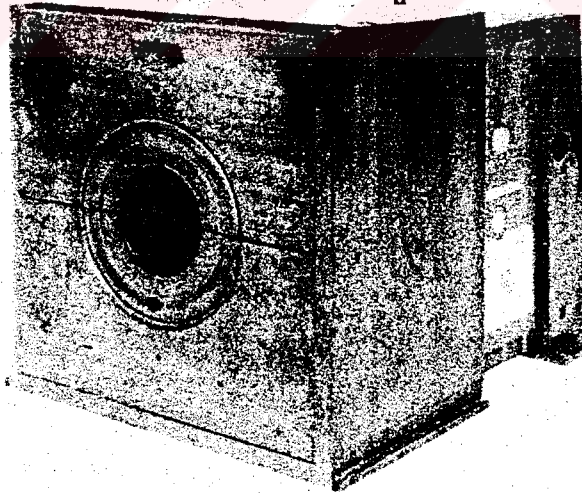
Daguerreotype adı verilen bu buluş için, 15 Haziran 1839'da Fransız Parlamentosu'na yaptığı bir konuşmada İçişleri Bakanı, dinleyicilere, seyyahlar, arkeologlar ve aynı zamanda doğabilimcileri için sürekli ve vazgeçilmez bir nesne olacağı konusunda güvence vermişti.

Fotoğraf, 1839'dan itibaren sürekli gelişme ve yaygınlık gösteren teknik bir buluş olarak yeryüzü kültürünü derinden etkilemiştir. Teknik bir röprodüksiyon aynı zamanda da özgün bir estetik sorundur. Bu iki özellik, başlangıçtan beri fotoğraf sanatının ikilemini ve iç çelişkisini meydana getirmiştir. Aynı zamanda 19. yüzyılın ortalarından bu yana fotoğraf, kitlesel bir uğraştır. Çok yaygın bir kitle iletişim aracıdır.

Resimde, nesnenin, resim yapan kişinin gözü önünde olması gerekli değildir. Çizilen bir ağaç, insan veya bina, resim düzlemi içinde olmayabilir. Ancak ressam, dilediği bir yere dilediği bir nesneyi resim düzlemine yerleştirebilir. Dolayısıyla resimde, gerçeğe, onu görmeden de öykünme olabilir. "Fotografik gönderge, görüntü ya da göstergenin gönderme yaptığı isteğe bağlı olarak gerçek olan değil, o olmadan fotoğrafın da olmayacağı, merceğin önüne yerleştirilen ve zorunlu olarak gerçek olandır. Burada fotoğrafın temel kuralı göndermedir. Fotoğrafın asıl yaptığı etki, fotoğrafta görünen nesnenin ya da olayın gerçekten var olduğuna tanıklık etmesidir. Neyin artık olmadığını değil, olmuş olduğunu söyler. Fotoğrafın özü, temsil ettiği nesneyi onaylamasıdır. Hiç bir yazı ya da anlatım fotoğraftaki bu kesinliği veremez. Dilin şanssızlığı

Fotoğraf 1 :
İlk fotoğraf, Niepce 1827

Fotoğraf 2 :
Niepce tarafından kullanılan
ilk fotoğraf makinalarından biri.

doğruluğunu kanıtlayamamasıdır. Dil, doğası gereği kurgusaldır. Fotoğraf ise bütün araçlardan farklıdır. O icad etmez. Onun kendisi doğrulamadır zaten...²⁷

İsviçre'li dilbilimci Ferdinand de Saussure, dilin ve yazının, iki ayrı gösterge sistemi olduğunu belirtir. İkincisinin var oluş nedeni, birinciyi temsil etmektir. Yani konuşma yazıdan önce gelir. Saussure, yazılı bir imgenin sessel kökeninden ayrılmasını ortaya koyarak bu noktaya açıklık getirir; bu ayrımın çok sık biçimde yanlış anlaşıldığından yakınıdır. Saussure'nin ifadesiyle, buradaki yanlış bir insanın fotoğrafına bakmakla ona doğrudan bakmaktan daha çok şey öğrenileceğini düşünmek gibi bir şeydir. Demek ki Saussure'e göre, konuşma ile yazı arasındaki ilişki, gerçek ile fotoğraf arasındaki ilişkiye eşdeğerdir. Yazı gerçekten de ikincildir ve basitçe konuşmanın temsilidir.

Fotoğrafın bulunduğu zamanlarda, poz sürelerinin zorunlu olarak uzun olması nedeniyle, ilk fotoğraflar binalar ve heykeller gibi cansız nesnelere. Ancak portrelerin mümkün hale gelmesinden bile daha önce, daha 1840'lardan başlayarak etnografların ilgisine layık büyük bir imaj üretimi mevcuttu.

Fotoğraf, ilk bulunduğu tek kopya idi ve çoğaltılamıyordu. Bu gün ise elde edilen filmde sonsuz kopyalama olanaklıdır. Fotoğraf çekildiği andan itibaren artık tarihe geçmiştir. Aynı an bir daha geri gelmeyecektir. Aslında fotoğrafın sonsuza kadar kopyaladığı, yalnız bir kez olmuştur. Bu anlamda bakıldığında fotoğraf, asla yinelenemeyecek olanı mekanik olarak yineler. Fotoğraf, bir röprodüksiyon biçimidir.

Fotoğraf, kanıtlayıcı bir kuvvete sahiptir. Tanıklığı, nesneye değil zamana dayanır. Olaybilimsel açıdan bakıldığında fotoğrafın doğruluğu kanıtlama gücü, temsil gücünün üzerine çıkar.²⁸

Günümüzün çağdaş yaşamında fotoğrafın göz ardı edilemez bir yeri vardır. Fotoğraf, insanın olduğu her yerde ve her zamanda gereklidir. Bilimden endüstriye, eğitimden sanata, gazete ve dergi sayfalarındaki yerine kadar her ortamda kullanılmaktadır. Görünür gerçeği doğru ve ön yargısız biçimde aktarma özelliği, fotoğrafa belgeci değerini vermektedir.

²⁷BARTHES, Roland: **Camera Lucida.** s.81

²⁸BARTHES, Roland: **Camera Lucida.** s.84

Yaşadığımız çağda, bilginin kapsamının genişlemesi ve teknolojinin hızlı gelişmesi ile toplumsal değişim daha hızlı olmaktadır. Bu değişim sürecinde bireyin çevresi ile olan ilişkilerinde asal bölüm görsel olarak örgütlenmiştir. İletişim araçlarıyla kapsamı genişleyen bildirişim biçimlerinin hemen her çeşidinin izlendiği günlük yaşama “görsel algılama” egemendir.

Fotoğraf, görsel iletişim sistemi içinde işlevsel özelliğine göre üç alana hizmet eder. Bu alanlar, bilimsel alan, belgesel, sanatsal, tanıtım ile reklama yönelik işlevi olan profesyonel alan ve amatör alandır.

Fotoğraf sözcüğünün, Yunanca’daki doğa’nın (ışık) ve kültür’ün (yazı) bir karışımı olması ilginçtir. Fotoğrafın gelişmeye başlaması ile birlikte sanat yapıtlarının fotoğrafla çoğaltılmasıyla oluşan belgelikler, müze ve kütüphaneyle birleştirilerek, zamanla sanat tarihinin bunlardan daha baskın çıkacak mizansenini oluşturmuşlardır. İnsan yaratıcılığının bütün ürünlerinin ait oldukları zamandan ve mekandan yalıtılarak aynı malzeme ve teknik ölçülerle fotoğraf zemininde çoğaltıldıktan sonra, tek mekanda yeniden göz önüne serilmesi, akademik bir disiplin olarak sanat tarihinin kurulmasıyla iç içe başarılmıştır. Aynı biçimde bakıldığında fotoğraf ve antropolojinin yakın ilişkisi ile ikisinin doğum tarihlerinin aynı güne rastladığı söylenebilir.

“Fotoğraf, tek sözcüğün ani bir hareketiyle, bir tümceyi betimlemeden düşünceye kaydırıveren metnin tam tersine, salt olumsaldan başka bir şey olamayacağı için -her zaman temsil edilen bir şeydir- etnolojik bilginin asıl hammaddesini oluşturan –ayrıntılar- ortaya çıkarır.”²⁹

Fotoğrafın olayları, algılanan nesnel gerçekliğe yakın boyutlarda açığa vurma yetisi, onu gerçekçi bir iletişim aracı olarak görmemizi gerektirir.

Fotoğraf, farklı toplumsal süreçlerin yaşandığı zaman dilimlerinde yiten değerlerin yok olmamasını sağlayan “belge” yönüyle; bir yandan geçmiş sorgularken bir yandan da gelecek kuşaklara geçmişin etnografik izleri doğrultusunda bilgi aktarabilir; bilmeyene, görmeyene gördüklerini gösterebilir. Ayrıca, görsel tanıtım ve anlatım yöntemlerini kullanarak eğitim işlevini yerine getirir.

²⁹ BARTHES, Roland: *Camera Lucida*. s.36

Fotoğrafın belgeci özelliği, görsel bir yapıda olduğu için oldukça etkilidir. Kullanım alanı olarak gazete, dergi sayfalarından, bilimsel yayınlara, galerilerde sergilenmelerine kadar her yerde ve mekanda izleyicilere ulaşabilir. Doğası gereği belgeleme amaçlıdır. Çekilen her belge nitelikli fotoğraf, yaşamın değişen yüzü içinde yeni bir belgesel nitelik kazanır. Toplumsal değişimin gerçekleştiği bir süreçte her fotoğraf, farklı özellikleri aktaracaktır.

Fotoğrafçı tanık, fotoğraf ise gerçekliğin görsel aktarımı niteliğindeki bir belge açık bir kanıttır. Ancak, kompozisyon çekim ölçeği, çekim açısı film, objektif, filtre seçimi, baskı teknikleri gibi öğelerin herbiri anlatım olanaklarını çeşitlendirmektedir. Dolayısıyla gerçeklik, farklı bakış açılarının somutlaştığı değişik yorumlarla sunulabilmektedir.

Fotoğrafın görüntüyü çevresinden yalıtarak iki boyutlu zeminde çoğaltılabilmesi, büyültüp küçültülebilmesi, ayrıntılara odaklanabilmesi gibi teknik olanakları sayesinde, önceden kaydedilmeyen dönemlere yerlere ve örneğin süsleme sanatları, el sanatları gibi dallara ait formların değişimleri ve ilişkileri okunabilir. Fotoğraf sayesinde zaman içinde olan devinimler, değişimler saptanabilmektedir. Her nesne ve olay fotografik görüntüye dönüştürülerek somut birer kanıt olarak saklanabilir.

2.2.2. Fotoğrafla Belgelemede Dikkat Edilecek Konular

Tarihsel süreçte, insan yaşamı içerisinde, yaşanmış dönemlere ait pek çok bilgiyi, insanların bıraktığı izlerden bulmak ve öğrenmek olanaklıdır. Bugün yapılan değerlendirmelerde, kalıt olarak günümüze kadar ulaşmış bu veriler, yaşamış insan ve insan gruplarının yaşam biçimlerini, kullandıkları araç-gereçleri, korkularını, inanç ve tapınma biçimlerini açıklamada önemli kaynaklardır.

Bilindiği gibi henüz fotoğrafın bulunuşundan önceki kaynaklar, yazılı kaynaklardır. Bu kaynakların kimilerinde yazıya konu olan yer ya da olay üzerine çizimler yapılmaktaydı. Sözelimi, herhangi bir yapının resmi çizildiğinde, o yapının gerçek büyüklüğü veya özelliğini gösterebilmek için yanına bir insan ya da bir koyun gibi hayvan çiziliyordu. Bu çizimler konuyu yazı ile anlatırken yazarın sözlerine belge olarak eklenmiş kanıtlardı.

Bir konuyu, olayı yada nesneyi sözle veya yazı ile anlatmak yeterli değildir. Verilen bilgiyi kanıtlayan, belgeleyen ve yaşanan bir anın, üretilmiş bir ürünün varlığını saptayan görüntüye gereksinim vardır. Çünkü görüntü, olay anında neyin olduğunu kanıtlayan bir belgedir.

Günümüzde neredeyse herkesin bir fotoğraf makinası vardır. Bunun öncelikli nedeni, evlilik veya başka türlü önemli bir anıyı, gidilen bir yöreyi fotoğrafla görüntüleyerek saklamaktır. Turistler, bugünün teknik olanaklarını kullanarak, gidip gördükleri yerleri kartpostal, fotoğraf, film veya video ile saptıyorlarsa, 17.yy.da eğer resim yapabiliyorlarsa kendileri, yapamıyorlarsa yapabilenlere ısmarlıyorlardı. Tüm bu sözü edilen resimler, fotoğrafla görüntüyü saptamadan önce yapılan işlerdi. Hatta yakın zamana dek, yayınlanan kimi dergi ve gazetelerde konu anlatılırken, açıklayıcı kitap resimleri çizilmekteydi.

Optik alandaki gelişmeler, fotoğrafı, her türlü alanda kullanılabilir duruma getirmiştir. Artık bir konu ya da olayın gerçek görüntüsünün saptanması fotoğrafla sağlanmaktadır. Öyleyse fotoğraf, kullanım alanları oldukça yaygın, gerekli bir araçtır.

Halk kültürlerinin ve kültürün maddi ürünlerinin araştırılması üzerine yapılan çalışmalarda fotoğraf, görüntü alma araçları arasında etkin bir belgeleme aracıdır. Aslında fotoğraf, belgelemede kullanılan ses alma araçları, video ya da film gibi araç-gereçlerden biridir. Ancak kullanım yeri, fotoğraf araçlarını daha kolay edinebilme, sonsuz çoğaltılabilme ve kitlelere ulaşılabilme gibi nedenlerle kullanılması gereken bir araçtır.

Teknolojik gelişmelerle fotoğraf makinaları, en basit kullanılabilenden, en zor ışık koşullarında bile çalışma olanağı sağlayan ve kimilerine karmaşık gelecek model, marka ve türe kadar değişik örnekleri üretilmektedir. Bu bakımdan el sanatlarının belgelenmesi üzerine yapılacak çalışmalarda, çalışma amacına uygun nitelikte bir fotoğraf makinası bulmak olanaklıdır.

Bir araştırmada, araştırmayı yapacak kişi fotoğrafı da kendisi çekmek zorunda olabilir veya bir fotoğrafçı ile çalışabilir. Fotoğraf makinası ve diğer araç-gereçler edinilirken, araştırmacının yapacağı çalışma ile ilgili olarak amacına uygun nitelikleri olan bir makine ve diğer gereçler bileşenini buldurması, yapacağı çalışmanın tamamlanabilmesi için çok önemlidir. Diğer

bir deyişle, burada, derleyici, kullanamayacağı kadar karmaşık, ya da isteklerine yetemeyecek, gerekli çekimleri sağlayamayacak kadar basit bir fotoğraf makinası ile çalışmaktan kaçınmalıdır

Fotoğrafla belgeleme çalışması yapılırken, hemen her yerde fotoğrafla ilgili gerekli araç-gereçler bulunabilir. Taşınması ve çekim için hazırlanması çok kolaydır. Her araştırmacı ya da fotoğrafçı diğer görüntüleme araçlarına göre, amacına uygun bir fotoğraf makinasını daha çabuk elde edebilir. Film veya pil gibi çok önemli olan gereçleri kolayca bulabilir. Araştırma sırasında çekilen fotoğrafları, araştırma yapılan yörede kolaylıkla herhangi bir fotoğraf laboratuvarında yaptırma olanağı da vardır. Taşınabilen banyo tankları ve agrandizörlerle araştırmacılar, kendi karanlık odalarını hazırlayıp çekim anında, çekilmiş filmleri banyo edip fotoğraf kağıdına basarak elde edilen çekimleri görebilir. Fotoğrafın sağladığı bu kolaylıklar, hatalı çekilmiş veya hiç görüntü alınamamış fotoğraflar için oldukça önemli avantajlardır. Çünkü araştırmacılar, araştırma yaptıkları yörede olduklarından aynı fotoğrafları yeniden çekebilme olanağına sahiptir.

El sanatları üzerine yapılan bir çalışmada, fotoğraf çekiminin temel kurallarının yanında, fotoğraf makinasının teknik özelliklerini iyi tanımak ve doğru kullanmak gerekir. Fotoğraf makinası ve objektifi üzerinde bulunan ayarlar iyi fotoğraf için önemli unsurlardır. Fotoğrafın doğru pozlandırılması ve görüntülenmesi istenen konunun netlenmesi için gerekli diyafram ve enstantane ayarları dikkatli yapılmalı ve hata payları en aza indirilmelidir.

Fotoğrafta makine ve objektifler kadar önemli diğer araç ise filmlerdir. Çalışmanın fotoğraf filmleri konusunda incelenen amaca uygun doğru filmleri araştırmacının yanında bulundurması önemlidir. Bir araştırmada araştırmacı, hangi ışık durumunda hangi filmi kullanacağını iyi bilmeli ve ona uygun filmle çekim yapmalıdır. Kullanma süreleri geçmiş filmler kullanmak, filmi makinaya doğru takmamak gibi nedenler, hiç görüntü alamamaya yol açabilir.

El sanatlarını belgelemek ya da başka türlü derleme amaçlı fotoğraf çekilirken, salt belge için fotoğraf çekildiği unutulmamalıdır. Fotoğrafla belgelemede, plastik ve estetik değerler, konunun bulunduğu kendi ortamında açık seçik, aslına uygun ve doğal görünümü içinde, saptanmasından sonra

gelmelidir. Bu bakımdan fotoğrafı çeken kişi, neyi, hangi ayrıntıyı ya da bütünü hangi amaçla çektiğini bilmeli ve bunu gerçekleştirmeye yönelmelidir.

Fotoğrafla herhangi bir el sanatı ürünü belgelemede kullanılacak yöntem, araştırmalarda kullanılacak diğer yöntemlerden çok farklı değildir. Ancak el sanatı ürünün saptanmasında veya üretim aşamasında olay ya da ürün salt gerçekçilikle ve olduğu gibi görüntülenmelidir. Kesinlikle görüntülenen olaya müdahale edilmemeli ve olayın aslı değiştirilmemelidir.

Herhangi bir el sanatı ürünün kendisi veya üretim biçiminin fotoğrafla saptanmasından önce konu, iyi gözlenmelidir. İyi araştırıldıktan sonra çekilecek fotoğrafların gerçek birer belge olacağı unutulmamalıdır. Eğer el sanatı bir ürün, üretim aşamasında ve üretimi yapan kişi ile birlikte belgeleniyorsa yalnız ürünü, veya ürünle birlikte yapan kişiyi görüntülemek fotoğrafta olayın bütünlüğünü sağlaması açısından yeterli olmayacaktır. Çünkü burada üretimin yapıldığı çevre de konu için gereklidir. Çekim sırasında üretimin yapıldığı ortam neresi ise ki burası bir işlik ya da ev olabilir, kesinlikle fotoğraf karesinin içinde yer almalıdır. Böyle bir durumda da fotoğraf makinasının önünde gerçekleşecek konu nesnel gerçekliği içinde ele alınır ve yine olaya müdahale edilmez. Bu durum, görünür gerçeği doğru saptamak anlamında önemlidir.

Fotoğrafla belgeleme çalışması sırasında en önemli konulardan birisi fotoğrafın çekildiği, yani bir olayın veya el sanatı ürünün saptandığı yer ve tarihle ilgili bilgilerdir. Aynı konu değişik zamanlarda olabildiği gibi değişik mekanlarda da gerçekleşebilir. Bu durum aynı mekanda değişik zamanlar için de geçerlidir. Bir araştırma çalışmasının yapıldığı tarih, yer ve konu ile ilgili bilgilerin olmadığı bir fotoğraf, belge fotoğraf olmaktan çıkar ve salt fotoğraf olarak kalır. Bilgilerden eksik olan fotoğrafın, çekildiği mekanı veya konuyu iyi yansıtsa da o fotoğrafın belge olma özelliği azalır.

Fotoğrafla belgelemenin olanakları durağan konularda daha da ön plana çıkar. Sözgelimi araştırma yapılan yörenin genel görüntüsü, işlik veya evin iç ve dış görüntüleri, ürünün kendisi fotoğrafla belgelendiğinde herhangi bir hareket istemez. Ancak, üretim aşamaları çekildiğinde, fotoğrafı çekilen her bir olayın sıralaması doğru olmak zorundadır. Birbirinden kopuk, sıralaması düzgün yapılamamış çekimler, fotoğrafın, belgeleme özelliğini azaltacaktır. Bu nedenle

araştırma doğru yapılmalı, fotoğrafın çekim zamanları ve sonrasında doğru sıralamaları aslına uygun düzenlenmeli ve ön araştırmalar yapıldıktan sonra çekimler gerçekleştirilmelidir. Ön araştırmalar bazı özel durumlarda yapılamayabilir. Anlık gelişen bir durum, beklenmedik bir zamanda ortaya çıkabilecek bir olay belki bir daha asla yinelenemeyeceği için hemen görüntülenmeli ve belgeler olay anında alınacak notlarla düzenlenmelidir.

Günümüzde üretilen fotoğraf makineleri çok gelişmiştir. Genel anlamda fotoğrafta oluşabilecek çekim hataları neredeyse bütünü ile ortadan kaldırılmıştır. Gerekli netlik ve fotoğrafı oluşturacak ışık oranı ve pozlama süreleri fotoğraf makinası ile yapılmaktadır. Bu teknoloji, fotoğrafçıya en iyi fotoğrafı çekmesini sağlar. Aynı biçimde, en dar alanda çalışabilecek geniş açılı objektiflerden, uzaktaki bir olayı fotoğraflayabilme kolaylığı veren dar açılı objektiflere kadar pek çok objektif vardır. Ancak bu objektifleri yerinde ve doğru kullanmakla iyi sonuca varılır. Unutmamak gerekir ki geniş açılı objektifler, görüntüde bozulmalara yol açar. Bu nedenle halı-kilim gibi el sanatı ürünler fotoğraflanırken perspektife dikkat edilmeli, eğer olanak varsa bu ürünler dik tutulmalı ve sonra fotoğrafı çekilmelidir.

Çini, seramik gibi parlayan yüzeye sahip el sanatı ürünler, fotoğrafta istenmeyen görüntülere, bazı ayrıntıların da fotoğrafla saptanamamasına neden olur. Bu nedenle eğer olanak varsa bu parçalar dışarıda ve gün ışığında fotoğraflanmalıdır. Dışarıda çekilecek fotoğraflarda flaş veya başka aydınlatma gereçleri kullanma gereksinimi olmayacağı için ışık kaynağının nesne üzerindeki parlamaları söz konusu değildir. Ancak, yerinden kalkmayacak bir işin, sözgelimi çini bir panonun fotoğrafı çekilirken, flaş kullanmak yerine ortam ışığından yararlanma yoluna gidilmelidir. Bu durumda da birinci bölümde anlatıldığı gibi yüksek ISO değerine sahip bir film kullanılmalıdır.

Teleobjektifler, fotoğraf çekerken özellikle uzaktaki bir olayı görüntülemeye çok yararlıdır. Sözgelimi fotoğraf çekerken, hareketini değiştirecek, yaptığı işten vaz geçecek, duruşunu değiştirecek ya da poz verecek kişiler olabilir. Bu durumlarda dar açılı objektif kullanarak uzaktan çekim yapmak yerinde olacaktır. Fakat, dar açılı objektiflerle çekim yaparken sallanma ve titremelere karşı bir üçayak sehpa kullanılması gerekli olabilir. 1/60 ve daha

altındaki hızlarda bir sehpa kullanmak çıkacak fotoğrafın görüntü kalitesi için önemlidir.

El sanatları fotoğrafla belgelenirken değişken odaklı “zoom” objektifler kullanmak çok yararlıdır. Böylece sürekli olarak gerekli açılarda objektif takıp çıkararak zaman kaybının, belki de bir daha asla yinelenmeyecek bir anın fotoğrafının çekilememesinin önüne geçilir. Ayrıca, zoom objektiflerle, fotoğrafta daha iyi kareleme yapılır. Gereksiz ayrıntı ve fotoğrafta olması istenmeyen görüntüler ayıklanabilir.

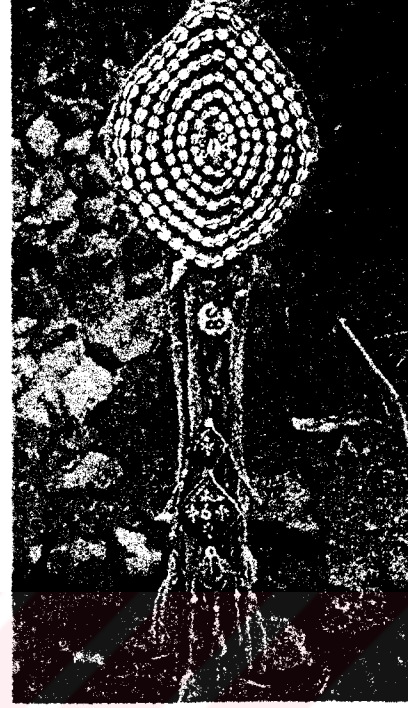
Fotoğraf, araştırılan konuyu belgeleyen bir araç olduğu gibi, kitlelere görüntüyü en çabuk ve kolay aktarabilen bir yöntemdir. Günümüz teknolojisi ile dergi ve gazetelerde yayınlanabilir ve kitaplarda yer alır. Bilgisayar teknolojisinin gelişimi ile de bilgisayara aktarılıp saklanabilir. Arşivlenmesi ve gerektiğinde bu fotoğraflara ulaşılması kolaydır. En hızlı bir biçimde çoğaltılıp gerekli olan yerlerde kullanılabilir. Bir fotoğrafın saklanabilme zamanı, saklama koşullarına göre değişir. Film veya fotoğraf olarak saklanan belge niteliğindeki bir fotoğraf, ısı ve ışık koşulları uygun ortamlarda uzun yıllar korunabilir. Ancak bilgisayardaki gelişmelerle bu fotoğraflar, gerek bilgisayarda saklama, gerekse disket veya CD lere daha uzun süreler korunabilir.

El sanatlarının gerek yapım aşamalarının, üretim biçimlerinin saptanması, gerekse el sanatı ürününün belgelenmesi, fotoğraflanmış bir anın ya da nesnenin her zaman görülmesi, eskisine oranla değişen ya da yok olanların incelenebilmesi ve karşılaştırma yapabileme olanağını sağlar. Dolayısıyla, gerek fotoğrafın görünür gerçeği yansıtması, gerekse sağladığı olanakları ile fotoğraf, el sanatları üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar için vaz geçilmez bir araçtır.

Elsanatı ürünlerine örnekler

Fotoğraf 3 : Üzerlik tohumundan nazarlık
Kaynak: Türk El Sanatları.
Ankara 1993, T.T.K.Basımevi, s. 195

Fotoğraf 4 :Deniz kabuklarından yapılmış nazarlık
Kaynak: Türk El Sanatları.
Ankara 1993, T.T.K.Basımevi, s. 194

Fotoğraf 5 : Azık torbası
Kaynak: Türk El Sanatları.
Ankara 1993, T.T.K.Basımevi, s. 101

Fotoğraf 6
 Çini formlar
 Kaynak: **Türk El Sanatları.**
 Ankara 1993, T.T.K.Basımevi, s. 225

Fotoğraf 7 :
 Kahve cezveleri
 Kaynak: **Türk El Sanatları.**
 Ankara 1993, T.T.K.Basımevi, s. 220

Fotoğraf 8 :
 Rize, ıfındık dallarının kabukları ile
 örülen sele sepetler
 Kaynak: **Türk El Sanatları.**
 Ankara 1993, T.T.K.Basımevi, s. 197

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Uygulama

İzmir ve çevresinde, halı üretilen merkezlerde yaşamakta olan bazı ailelerin ellerinde ve bazı özel koleksiyonlarda, bölgesel özellikleri olan el dokusu Türk halılarının bulunduğu bilinmektedir. Bu halılar, buldukları ailelerde kuşaktan kuşağa geçerken, halılarla ilgili bilgiler yavaş yavaş azalmaktadır. Bu nedenle, ailelerin ve koleksiyoncuların ellerinde bulunan halıları belgelemek, halının ait olduğu yöre, teknik, malzeme, desen, kompozisyon gibi belirleyici özelliklerini saptamak üzere geniş kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.

"İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivinin Oluşturulması" adlı proje, 1998 yılından başlayarak, Doç.İsmail Öztürk'ün sorumluluğunda yürütülmüştür.

İzmir içinde onaltı aile ziyaret edilmiş ve ellerinde bulunan halılar incelenerek, fotoğraflarla belgelenmiştir. Ayrıca, Kula, Bergama, Ödemiş gibi ilçelerde de bazı aileler ziyaret edilmiş ve bu ailelerde bulunan halılar da fotoğraflarla belgelenmiştir.

Teknik özellikleri saptanan ve fotoğraflarla belgelenen halılar ve halılara ait bilgiler, gelecek kuşaklara aktarılmak üzere arşivlenmiştir.

Balıkesir iline bağlı Bigadiç'te, Muğla iline bağlı Dalyan ve Datca'da da el sanatı ürünler üzerine çalışılmıştır. Günümüzde, satış amacıyla eskinin kopye edilmesi sonucu ortaya çıkan yeni ürünlerden bazı örnekler, turistik eşya satan dükkanlarda fotoğraflarla belgelenmiştir.

Bu bölümde, adı geçen çalışmada elde edilen halılara ait bilgiler ve fotoğrafla belgelenmiş halı örnekleri ile yeni üretim olan bazı ürünlerin fotoğrafları ile bilgileri yer almaktadır.

Fotoğraf 9 : *Gaziantep'te bakircilar (Fotoğraftan röprodüksiyon)*

Tarih : Haziran 2000

Yer : Dalyan, MUĞLA

Fotoğraf : Ahmet Özkan

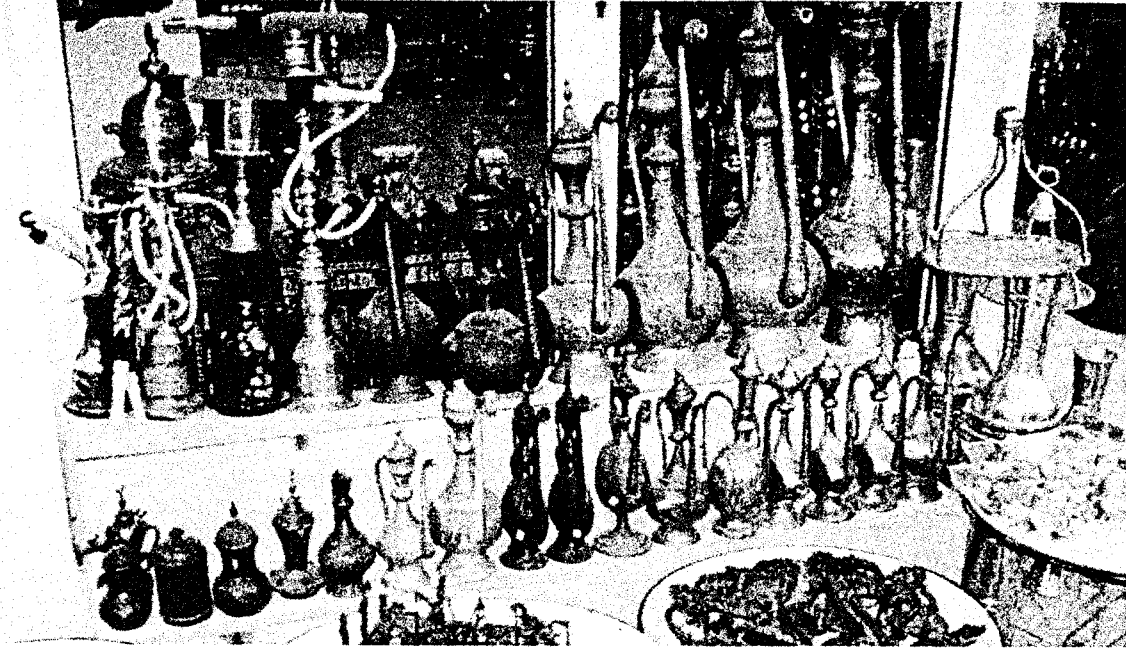
Fotoğraf 10 : *Dalyan'da, Gaziantep turistik hediyelik eşya dükkanı*

Tarih : Haziran 2000
 Yer : Dalyan, MUĞLA
 Fotoğraf : Ahmet Özkan

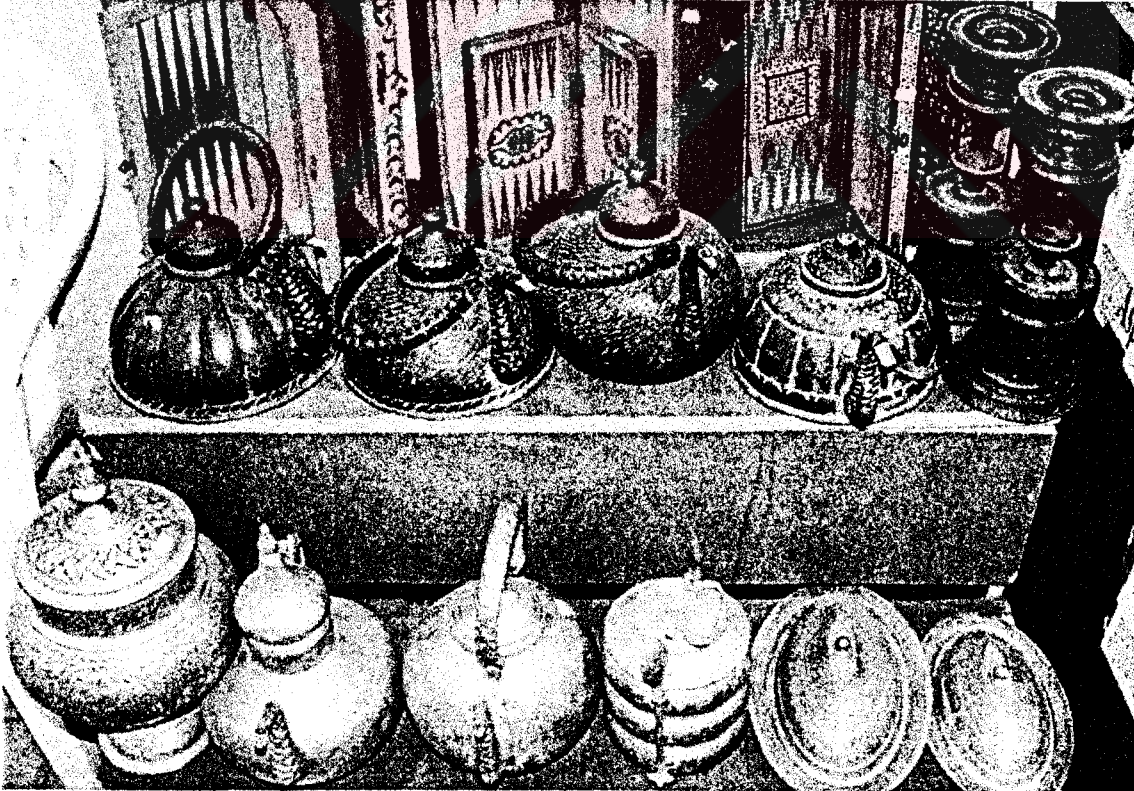
Fotoğraf 11 : *Gaziantep turistik- hediyelik eşya dükkanında satılan fenerler*

Tarih : Haziran 2000
 Yer : Dalyan, MUĞLA
 Fotoğraf : Ahmet Özkan

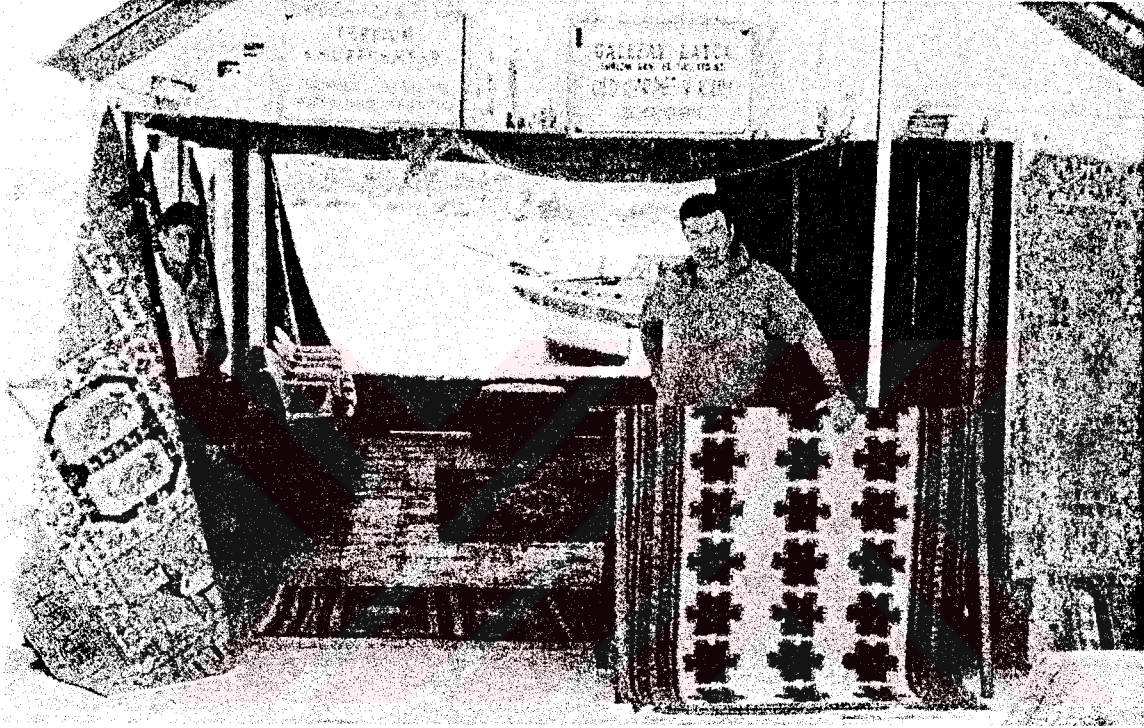
Fotoğraf 12 : Gaziantep turistik-hediyelik eşya dükkanında satılan ibrik, nargile, kahve tepsisi gibi ürünlerden örnekler

Tarih : Haziran 2000
 Yer : Dalyan, MUĞLA
 Fotoğraf : Ahmet Özkan

Fotoğraf 13 : Gaziantep turistik-hediyelik eşya dükkanında satılan tavla, çaydanlık gibi ürünlerden örnekler

Tarih : Haziran 2000
 Yer : Dalyan, MUĞLA
 Fotoğraf : Ahmet Özkan

Fotoğraf 14 : *Galeri Datça Datça'da bir halı dükkanı*

Tarih : Temmuz 2000

Yer : Datça, MUĞLA

Fotoğraf : Ahmet Özkan

Fotoğraf 15 :

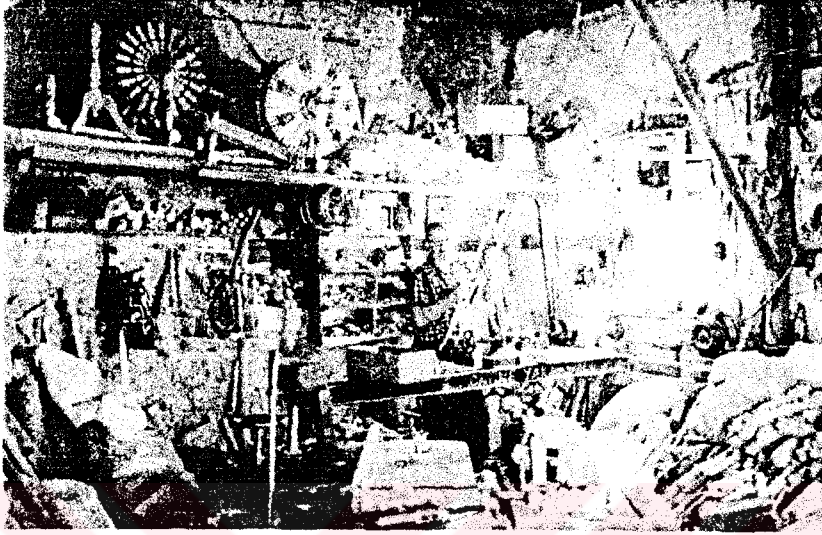
Turistik-hediyelik eşyalara örnek seramikler

Üretici :Kültür Seramik

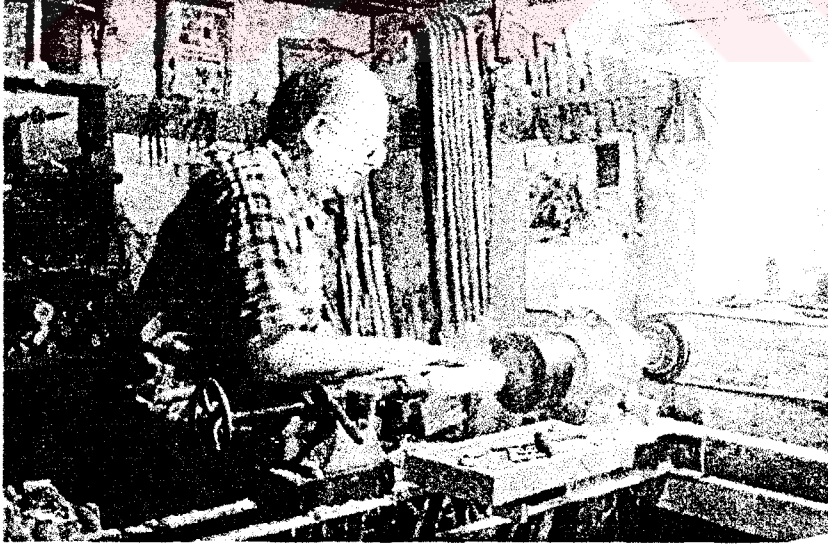
Tarih :Mart 1999.

Yer :İZMİR

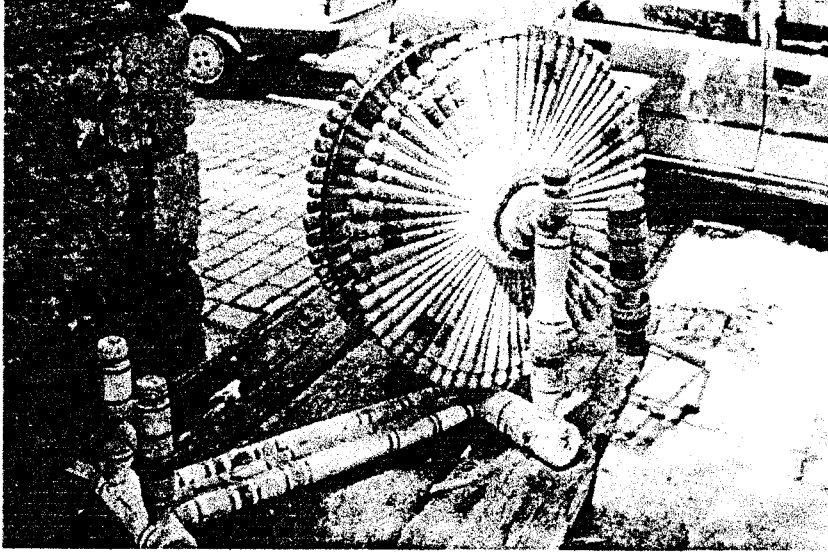
Fotoğraf :Ahmet Özkan

Fotoğraf 16 :Ali Erim'e ait çıkırıkçı dükkanı
Tarih :Temmuz 1996
Yer :Bigadiç, BALIKESİR
Fotoğraf :Ahmet Özkan

Fotoğraf 17 :Ali Erim torna tezgahında çalışırken
Tarih :Temmuz 1996
Yer :Bigadiç, BALIKESİR
Fotoğraf :Ahmet Özkan

Fotoğraf 18 : *Ali Erim'in ürettiği çıkırık*
Tarih : Temmuz 1996
Yer : Bigadiç, BALIKESİR
Fotoğraf : Ahmet Özkan

Fotoğraf 19 : *Ali Erim'e ait üretimler*
Tarih : Temmuz 1996
Fotoğraf : Ahmet Özkan

Fotoğraf 20 :Semerci araç - gereçleri
Tarih :Temmuz 1996
Yer :Bigadiç, BALIKESİR
Fotoğraf :Ahmet Özkan

Fotoğraf 21 :Semerler
Tarih :Temmuz 1996
Yer :Bigadiç, BALIKESİR
Fotoğraf :Ahmet Özkan

Fotoğraf 22 :

Halının Yöresi: Kula (Aynalı)

Halının kime ait olduğu: Fethiye Şapçı

Boyutu: 116 x 154 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 30 x 35 / İran düğümü

Çekildiği tarih: 27.10.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 23 :

Halının Yöresi: Madalyonlu Kula

Halının kime ait olduğu: Fethiye Şapçı

Boyutu: 147 x 246 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 31 x 38 / İnan düğümü

Çekildiği tarih: 27.10.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 24 :

Halının Yöresi: Kula Seccade

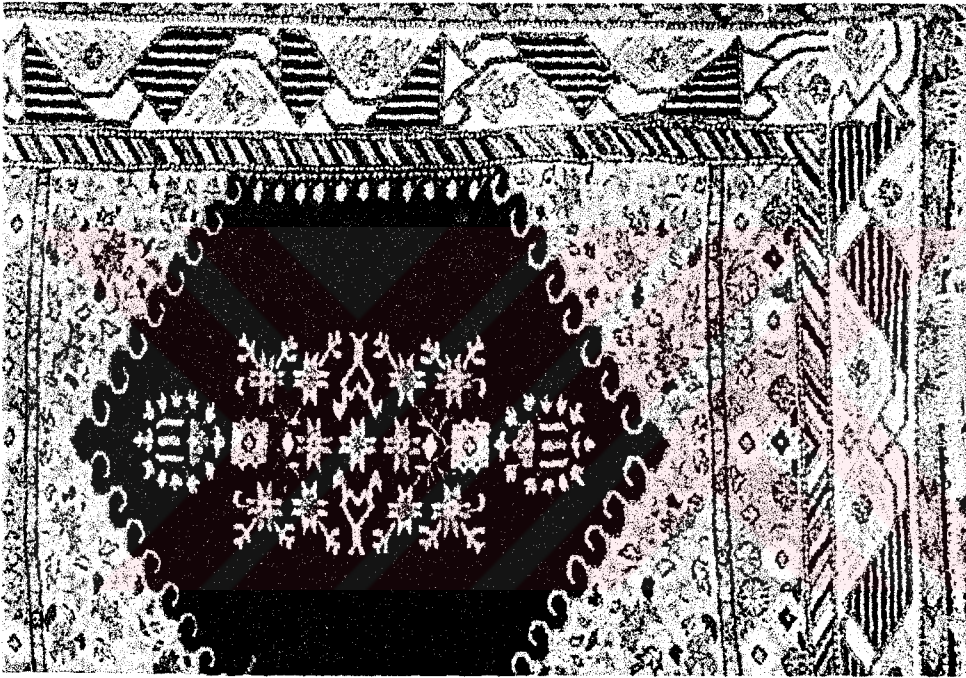
Halının kime ait olduğu: Fethiye Şapçı

Boyutu: 102 x 143 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 48 x 53 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 27.10.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 25 :

Halının Yöresi: Kula

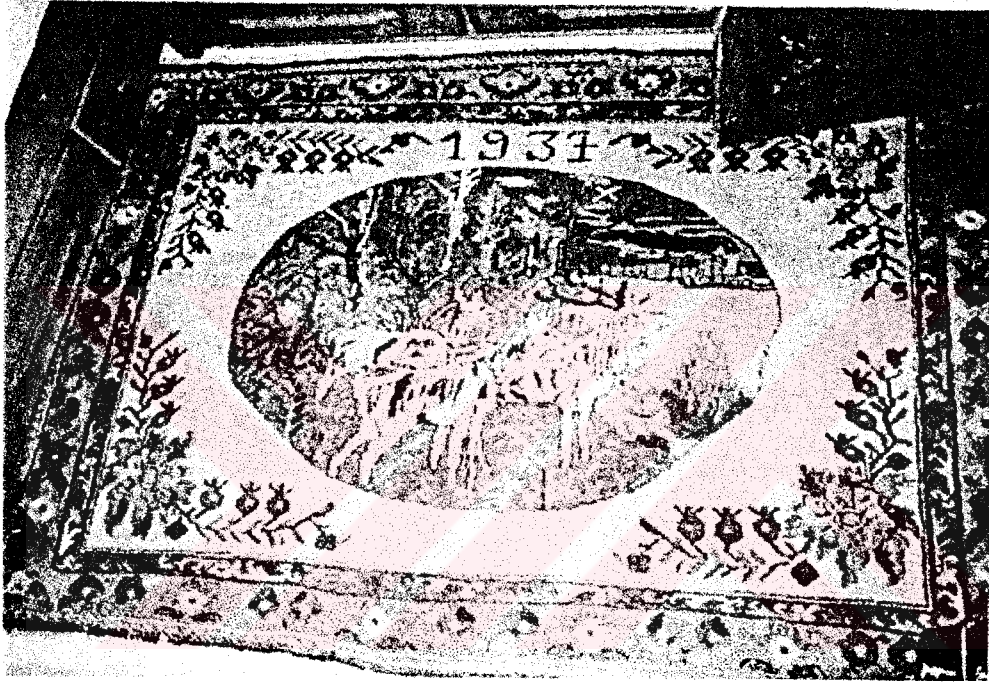
Halının kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 141 x 170 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 36 x 45 / İnan düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 26 :

Halının Yöresi: Kula ceylan resimli

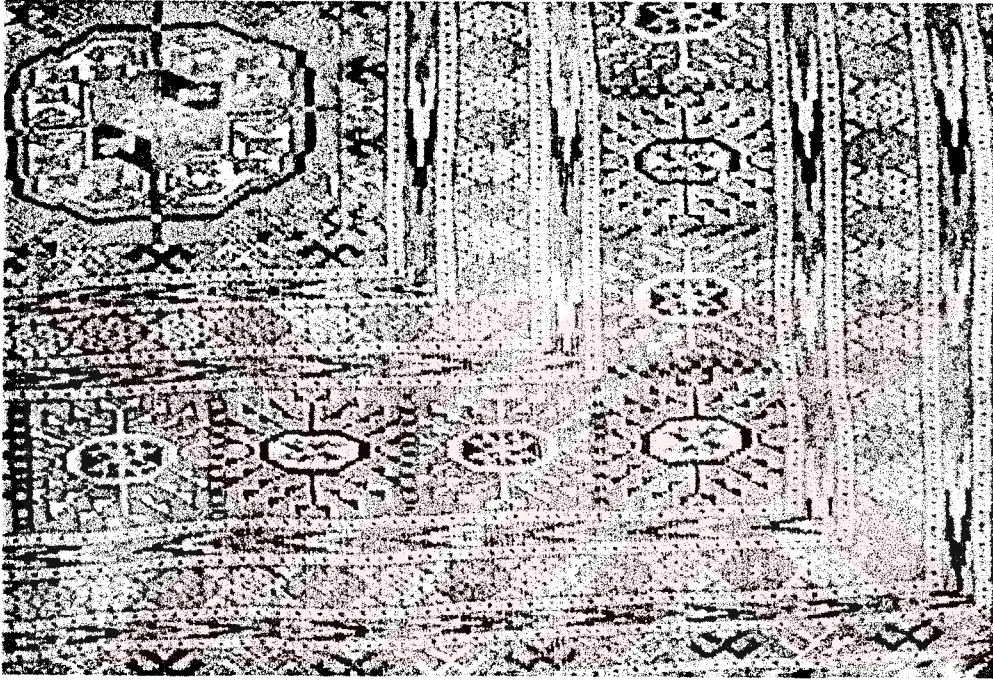
Halının kime ait olduğu: Selim Palanduz

Boyutu: 181,5 x 120 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 26 x 30 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 09.02.2000

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 27 :

Halının Yöresi: Kula Bahar Halısı

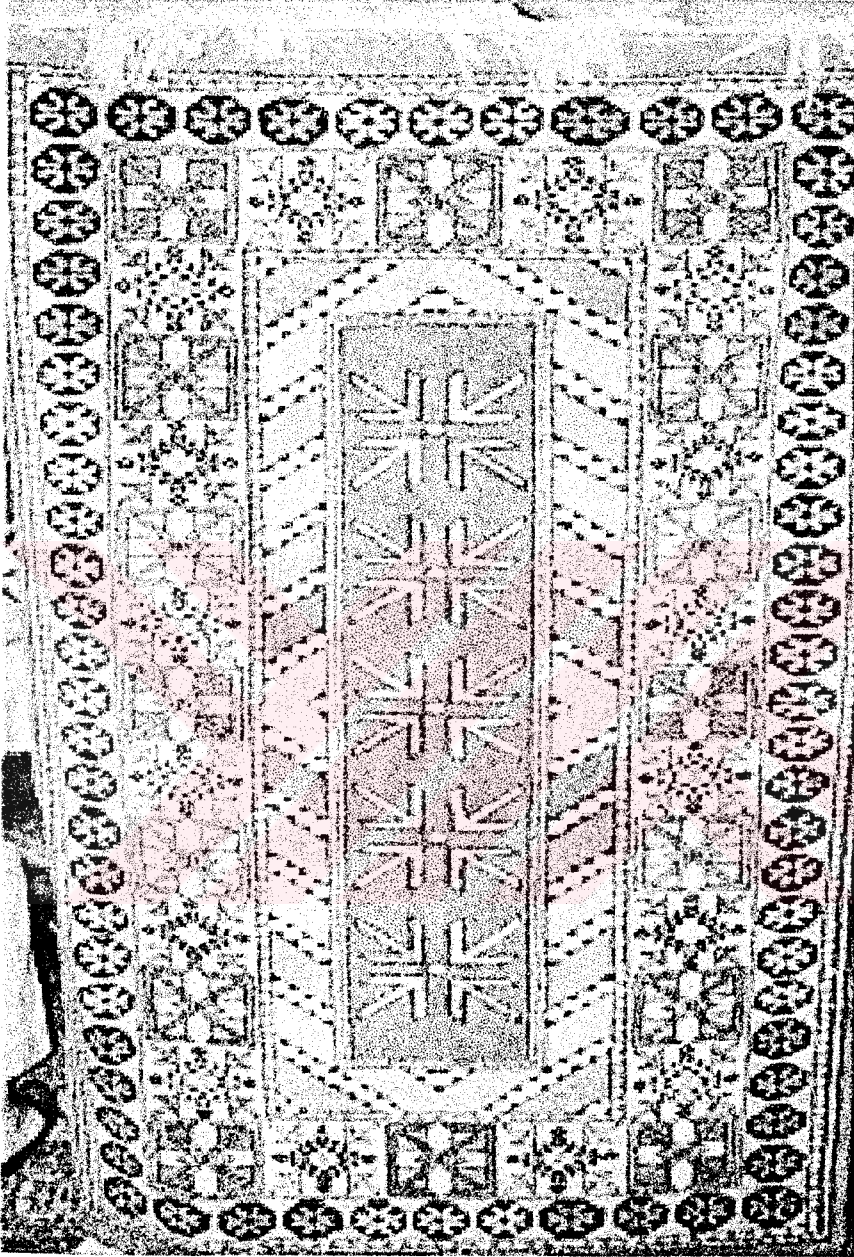
Halının kime ait olduğu: Yılmaz Külahçı

Boyutu: 65 x 55 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 35 x 60 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 09.02.2000

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 28 :

Halının Yöresi: Milas

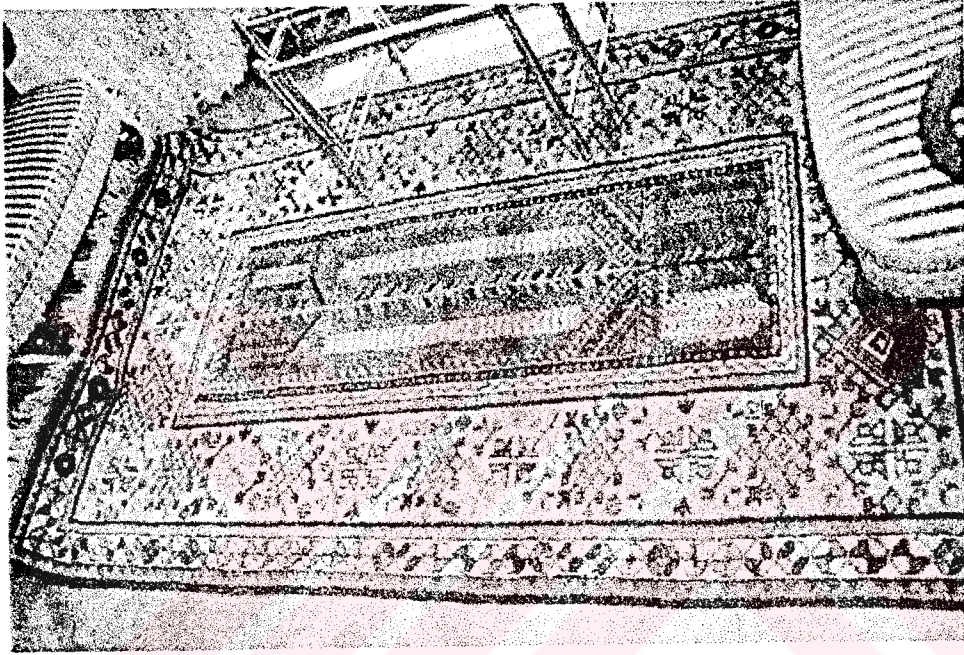
Halının kime ait olduğu: İffet Musaoğlu

Boyutu: 104 x 145,5 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 27 x 40 / İnan düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 29 :

Halının Yöresi: Milas (Tütün yapraklı)

Halının kime ait olduğu: İffet Musaoğlu

Boyutu: 118 x 194 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 31 x 40 / İran düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 30 :

Halının Yöresi: Kars

Halının kime ait oldoğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 110,5 x 178,5 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 21 x 22 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 31 :

Halının Yöresi: Döşemealtı

Halının kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 61,5 x 108 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 22 x 33 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 32 :

Halının Yöresi: Gördes namazlık (Bahar Halısı)

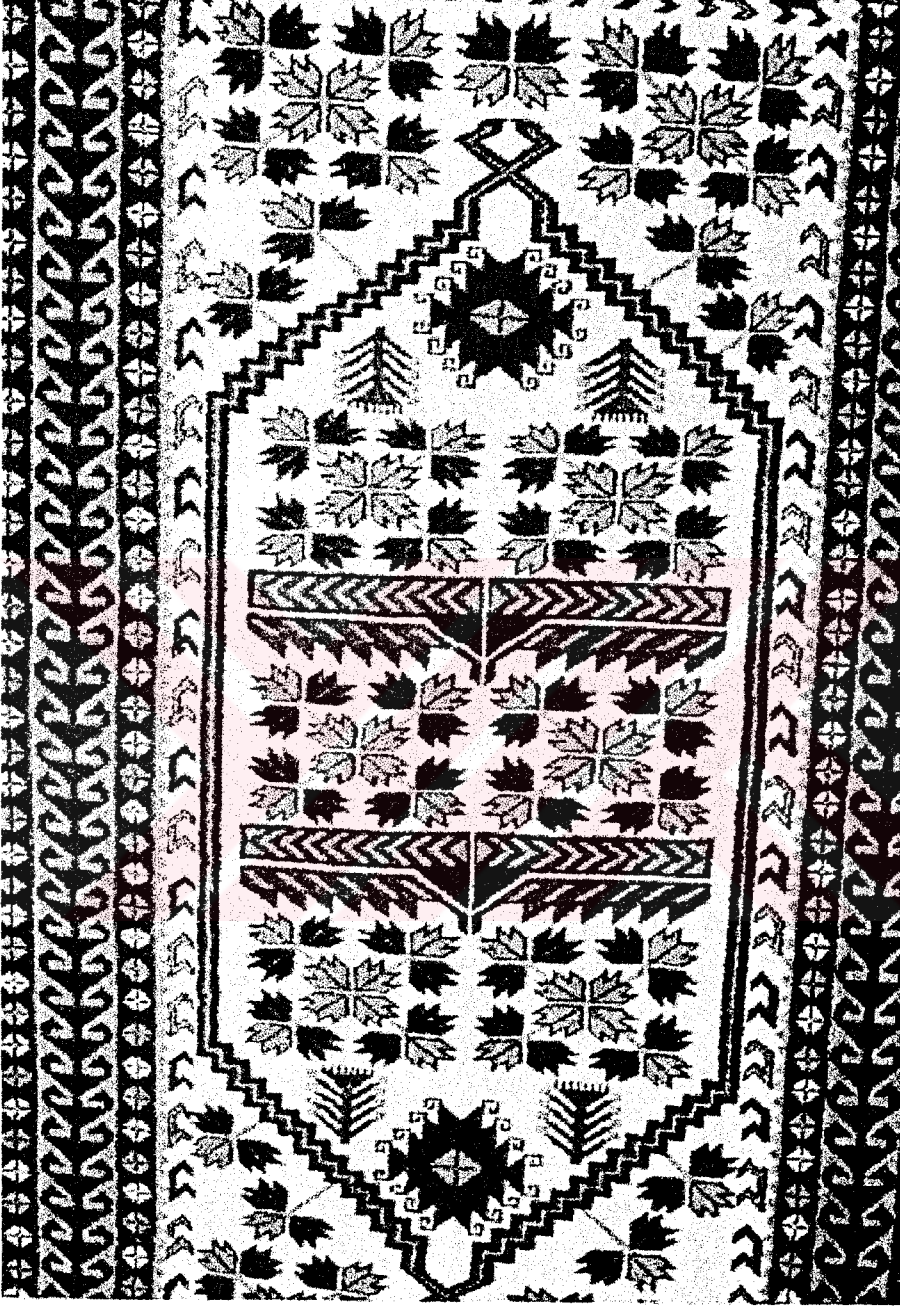
Halının kime ait olduğu: Fethiye Şapçı

Boyutu: 131 x 187,5 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 31 x 40 / İran düğümü

Çekildiği tarih: 27.10.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 33 :

Halının Yöresi: Yağcıbedir

Halının kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 110 x 203 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 25 x 32 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 34 :

Halının Yöresi: Çanakkale

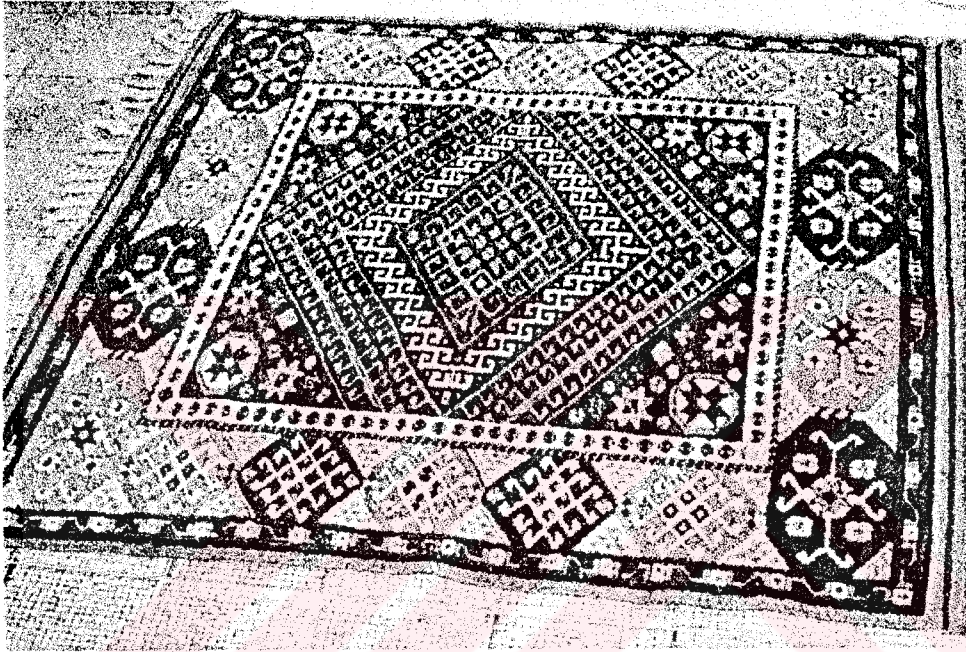
Halının kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 91 x 139 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 21 x 24 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 35:

Halının Yöresi: Bergama

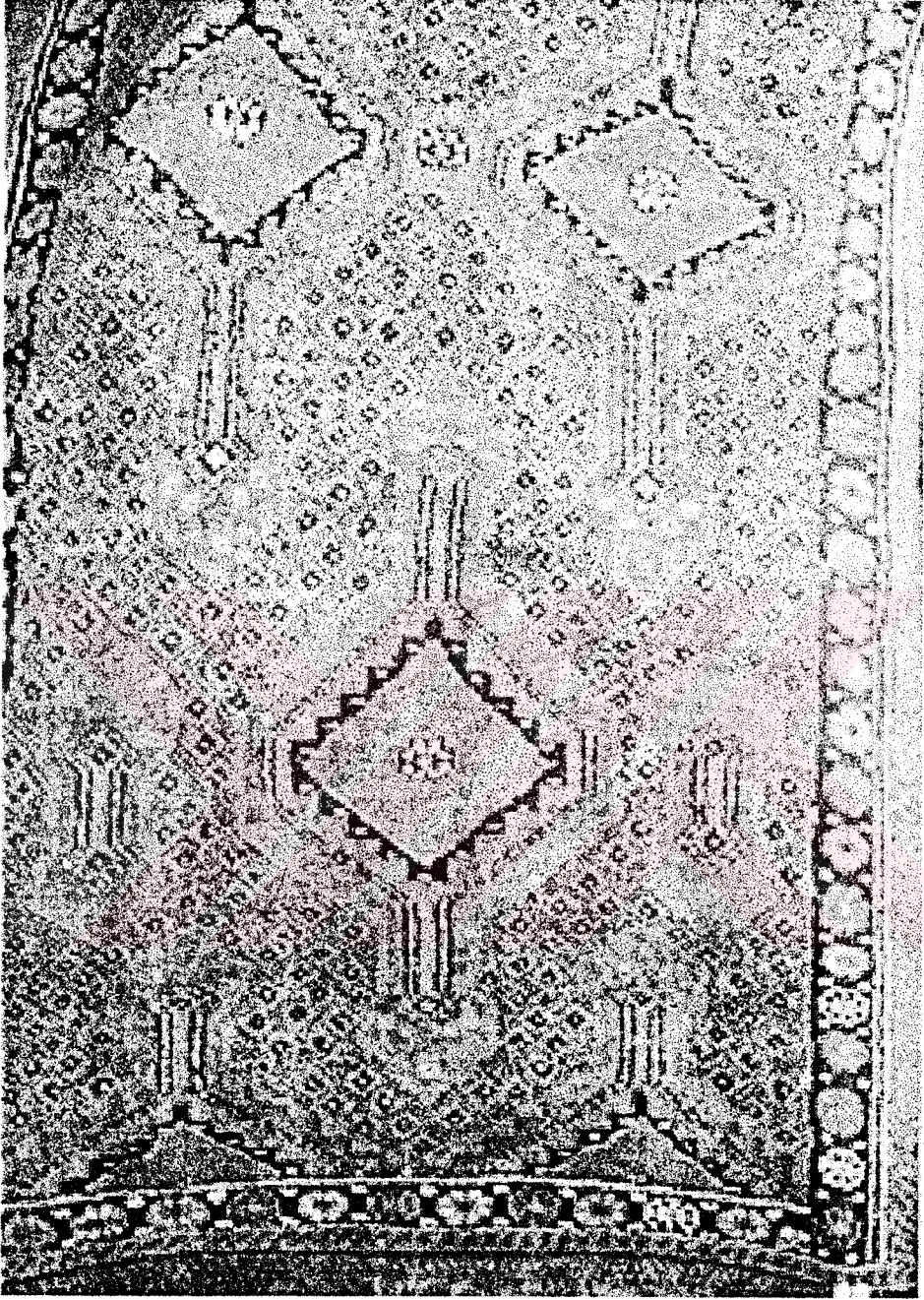
Halının kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 113 x 119 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 25 x 34 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 36 :

Halının Yöresi: Doğu Anadolu

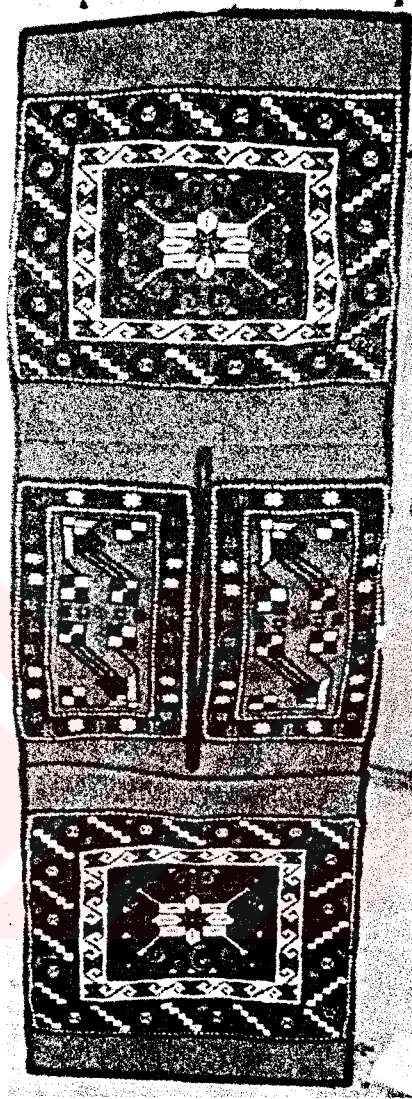
Halının kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: 109 x 247 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 23 x 26 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 37 :

Halının Yöresi: Bergama, halı heybe

Halının kime ait olduğu: Cevriye Keskin

Boyutu: I. Göz: 30 x 41 cm. Kilim: 2,5 cm.

II. Göz: (orta iki parça) 19,5 x 32,5 - 19,5 x 32,5 cm.

III. Göz: 30,5 x 40,5 cm., Kilim: 5 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 30 x 42 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 20.06.2000

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 38 :

Halının Yöresi: Bergama, halı heybe

Halının kime ait olduğu: Cevriye Keskin

Boyutu: I. Göz: 35,5 x 45,5 cm.

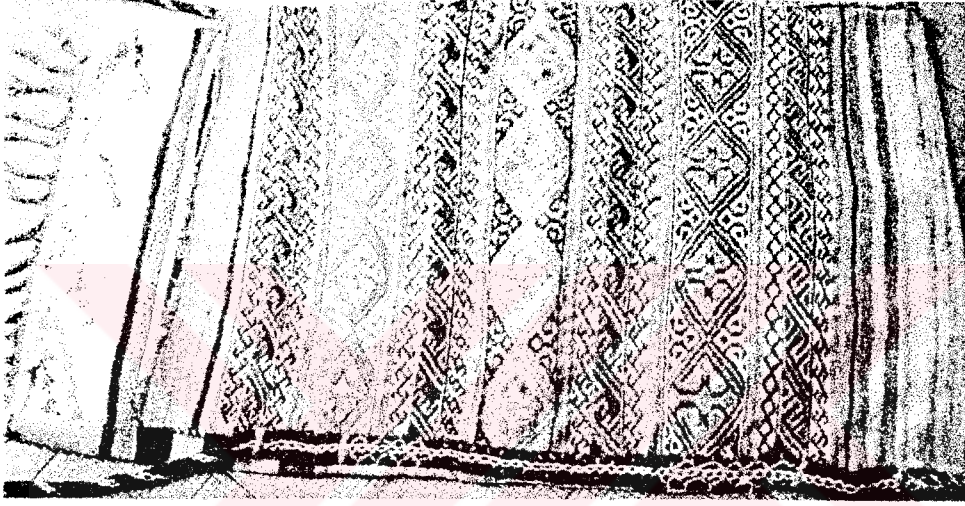
II. Göz: (orta iki parça) 21 x 27,5 - 22,5 x 26 cm. Kilim: 6,5 ve 5 cm.

III. Göz: 36 x 45,5 cm.

Düğüm sıklığı / Türü: 32 x 45 / Türk düğümü

Çekildiği tarih: 20.06.2000

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 39 :

Yöresi: Batı Anadolu Alaçuval Cicim

Kime ait olduğu: Nimet Musaoğlu

Boyutu: Ön: 76x115 cm. Arka: 76x138 cm.

Kapak kısmı: 25 cm. Arka :113cm.

Çekildiği tarih: 17.06.1999

Fotoğraf: Ahmet Özkan

Fotoğraf 40 :

Kilimin Yöresi: Bergama (cicim döşek kiliminden detay)

Kilimin kime ait olduğu: Perihan Avcı

Boyutu: 145 x 245 cm.

Çekildiği tarih: 20.06.2000

Fotoğraf: Ahmet Özkan

SONUÇ

Geleneksel bilgi ve görgü ile üretilen, kültürün maddi ürünleri olarak nitelenen ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli bilgiler aktaran el sanatı ürünler, toplumların yaşam biçimlerini, kültürlerini gösteren kültür tarihi açısından önemli kaynaklardır. Bu ürünler, kuşaktan kuşağa, motif, desen ve formlarındaki genel özellikler fazla değişmeden yinelenerek aktarılır. Gündelik yaşamda insanların kullarımlarında yer alan araç ve gereçlerden, dinsel inançlar gereği yapılmış veya belirli günlerde kullanılan eşyalara kadar, işlevleri ve kullanım alanlarına göre oldukça çok çeşitlilik gösterirler. Dolayısıyla, kültür tarihi açısından önemli olan özelliklerinden dolayı, el sanatı ürünlerin korunması ve belgelenmesi, kültürdeki sürekliliğin sağlanması için önemli bir durumu ön plana çıkartır. Çünkü endüstri toplumu olmak için çabalayan günümüz Türkiye'sinde bir yandan kırsal alandan endüstrinin gelişmekte olduğu kentlere doğru bir yöneliş olurken bir yandan da kırsal alanlarda kentleşme söz konusudur. Bu durumla birlikte toplumda ekonomik ve toplumsal bir değişim gözlenmektedir.

Toplumdaki gelişim ve değişim, kültürün maddi ürünleri olan el sanatı ürünlerin işlevini ve üretim biçimini değiştirmektedir. Önceleri toplumun kendi gereksinimleri için ürettikleri el sanatları zamanla işlevini yitirmekte ya tamamen ortadan kalkmakta veya yeni görünüm kazanmaktadır. Endüstrileşmenin getirdiği bu durum sonucunda, gün geçtikçe makineleşen, el sanatı ürünler, el emeği ile yapılan ürün olma özelliğinden uzaklaşmaktadır. Bu durumda, kültürel birikim olan el sanatı ürünlerde kaybolma, yozlaşma, çağdaşlaştırma gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kültürel değişimle birlikte günlük yaşamdan işlevlerini yitirdikleri için çekilen ya da işlev değiştirerek yeni görünüm kazanarak bu günlük kullanım eşyaları, değişim sürecine girmekte ve sonuç olarak bu eşyalar da değişime uğramaktadır. Alanında üretim yapan ustaların azalması veya ustanın üretimi bırakması da el sanatı ürünlerin üretiminin sürekliliğinde ortaya çıkan diğer bir sorun olarak gündeme gelmektedir. Bu nedenle el sanatlarından günümüzde üretilenleri, üretilmiş olanların kalıntılarını, tarihsel gelişimi içinde değerlendirebilmek için fotoğraf aracılığı ile belgelemek gerekir. Böylece, gelecek kuşaklara neyin, nasıl ve ne biçimde aktarılmasının

gerektiği konusunda çok daha fazla bilgi birikiminin sağlanacağı bir gerçektir. Fotoğrafla belgeleme yoluyla geçmiş kuşaklarla, bugünkü ve gelecek kuşaklar arasındaki bağ kurulacak ve belge niteliğindeki fotoğraf, kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli rol oynayacaktır.

Belgeleme araçları, günümüzde çok çeşitlilik gösterir. Önceleri, kaynaklarda, yer alan belge nitelikli resimler, fotoğrafın, gündelik yaşama bütünü ile girmesinden sonra önemini yitirmiş ve yerinde saptama özelliğinden dolayı yerini fotoğrafa bırakmıştır. Her hangi bir el sanatı ürünün teknik çizimleri yerine göre yine kullanılır, ancak görünür gerçeği tüm gerçekliği ile yansıtma özelliği sayesinde fotoğraf, görüntülenen nesneyi, izleyiciye bir kanıt olarak ulaştırır.

Fotoğrafın belgeci özelliği, görsel bir yapıda olduğu için oldukça etkilidir. Kullanım alanı olarak gazete, dergi sayfalarından, bilimsel yayınlara, galerilerde sergilenmelerine kadar her yerde ve mekanda izleyicilere ulaşabilir. Doğası gereği belgeleme amaçlıdır. Çekilen her belge nitelikli fotoğraf, yaşamın değişen yüzü içinde yeni bir belgesel nitelik kazanır. Toplumsal değişimin gerçekleştiği bir süreçte her fotoğraf, farklı özellikleri aktaracaktır.

Fotoğraf, olayın yaşandığı anda olay yerinde bulunan bir tanık ve gerçekliğin görsel aktarımı niteliğindeki belgesel bir kanıttır. Ancak, kompozisyon çekim ölçeği, çekim açısı film, objektif, filtre seçimi, baskı teknikleri gibi öğelerin her biri anlatım olanaklarını çeşitlendirmektedir. Dolayısıyla gerçeklik, farklı bakış açılarının somutlaştığı değişik yorumlarla sunulabilmektedir. Belgeleme çalışmalarında fotoğrafın belgeci yönü ile bağdaşmayacak bu gibi anlatımlar eklenmemeli ve salt gerçeklikten uzaklaşılmalıdır.

Fotoğrafın görüntüyü çevresinden yalıtarak iki boyutlu zeminde çoğaltılabilmesi, büyültüp küçültülebilmesi, ayrıntılara odaklanabilmesi gibi teknik olanakları sayesinde, önceden kaydedilmeyen dönemlere yerlere ve örneğin süsleme sanatları, el sanatları gibi dallara ait formların değişimleri ve ilişkileri okunabilir. Fotoğraf sayesinde zaman içinde olan devinimler, değişimler saptanabilmektedir. Her nesne ve olay fotografik görüntüye dönüştürülerek somut birer kanıt olarak saklanabilir.

Yukarıda sözü edilen özellikleri ile fotoğraf, bir araştırma veya derleme sırasında, araştırmacıya yazacaklarını destekleme ve araştırma sonunda ulaşılan bilgileri belgeleme ve kitlelere çabuk ve kolay ulaşabilme niteliklerinden dolayı oldukça önemli ve kullanması gereken bir araç durumundadır. Belgeleme araçları arasında, akar film, video, ses alma araçlarının da önemi yadsınamaz. Ancak fotoğraf, gerek çekim sırasında, gerekse sonraki aşamalarda sağladığı avantajlarla araştırmacının kullanacağı bir araç olmaktadır.

Fotoğraf, hareketsiz, durağan konularda araştırmacının kullanacağı bir tekniktir. Sözelimi araştırma yapılan yörenin genel görüntüsü, ışık veya evin iç ve dış görüntüleri, ürünün kendisi fotoğrafla belgelendiğinde herhangi bir hareket istemez. Üretim aşamaları çekildiğinde ise, fotoğrafı çekilen her bir olay çekim aşamasına göre sıralanır. Böylece araştırması yapılan konu olayın gerçekleşmesi doğrultusunda bilgiler aktaracaktır. Burada unutulmaması gereken en önemli konu da, fotoğrafla ilgili doğru bilgilerdir. Fotoğrafı açıklayan, fotoğrafta yer alan konu ile ilgili gerekli bilgiler olmadığı sürece, fotoğrafın belgeci özelliği, özellikle el sanatı ürünler üzerine yapılan çalışmalarda eksik kalacaktır.

Fotoğraf teknik bir araçtır. Fotoğrafla belgeleme çalışmaları sırasında her zaman hata olabilir. Fotoğrafçının, yanlış ışık ölçümlerinden, görüntüyü hatalı netlemesine kadar pek çok doğru pozlamayı gerektiren konularda hata yapması söz konusu olabilir. Bu nedenle, teknik donanım iyi tanınmalı, fotoğraf makinası, objektifler ve diğer araçlar gözden geçirilmeli, eksik olanlar giderilmelidir. Çekim sırasında da en az hata ile çalışmaya özen gösterilmelidir. Çünkü fotoğraf yalnızca bir kez çekilir ve aynı an asla bir daha yinelenmez. Bu durumda yapılan araştırma, belgelenmediği için elde edilen sonuç yetersiz olacaktır.

Fotoğraf, araştırılan konuyu belgeleyen bir araçtır. Aynı zamanda, günümüz teknolojisi ile dergi ve gazetelerde yayınlanabilir ve kitaplarda yer alır. Bilgisayar teknolojisinin gelişimi ile de bilgisayara aktarılıp saklanabilir. Arşivlenmesi ve gerektiğinde bu fotoğraflara ulaşılması kolaydır. En hızlı bir biçimde çoğaltılıp gerekli olan yerlerde kullanılabilir. Bir fotoğrafın saklanabilme zamanı, saklama koşullarına göre değişir. Film veya fotoğraf olarak saklanan

belge niteliğindeki bir fotoğraf, ısı ve ışık koşulları uygun ortamlarda uzun yıllar korunabilir. Ancak bigisayardaki gelişmelerle bu fotoğraflar, bilgisayarda veya disketlerde ve CD lerde daha uzun süreler korunabilir.

El sanatlarının gerek yapım aşamalarının, üretim biçimlerinin saptanması, gerekse el sanatı ürünün belgelenmesi, fotoğraflanmış bir anın ya da nesnenin her zaman görülmesi, eskisine oranla değişen ya da yok olanların incelenebilmesi ve karşılaştırma yapabilme olanağını sağlar. Dolayısıyla, fotoğrafın görünür gerçeği yansıtması ve sağladığı olanakları ile el sanatları üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar için vaz geçilmez bir araçtır.

Araştırmalar sonucu elde edilen ve bilgilerle birleştirilen fotoğraflar, toplantılarda izleyiciye sunularak veya kitaplarda yer alarak, eğitim görevini de yerine getirecektir.

KAYNAKÇA**Kitaplar:**

1. **AKTAN,Oğuz:** El Sanatları. Ank.1989, Arsu Ofset 146 S.
2. **ATAY, Simber:** Zaman Beni Sürükleyen Bir Nehir, Ama Nehir Benim. Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Yayını, Ortak Kitap:2, Eskişehir, Şubat 1997
3. **BARTHES,Roland:** Camera Lucida. Mart 1996, 111. S. "Altıkırkbeş yayını"
4. **BEAZLEY, Mitchel:** John Hedgecoe's Guide to Photography, London 1992, Mitchel Beazley International Ltd. 144 S.
5. **GÜVENÇ,Bozkurt:** İnsan ve Kültür. Kasım 1996, 398 S "Remzi Kitabevi"
6. **HARWEY,Liz:** Shoot, Newyork 1993, 256 S. "Amphoto"
7. **HEDGECOE, John:** Her Yönüyle Fotoğraf Sanatı. İstanbul 1995, 223 S. "Remzi Kitabevi"
8. **İMER, Ümit:**Modern Fotoğraf Sanatı.Nisan 1977,Sıralar Matbaası,318 S. "Geçit Kitabevi"
9. **ÖRNEK,Sedat Veyis:**Türk Halk Bilimi. Ankara 1995, Türk Hava Kurumu Basımevi İşletmeciliği. 264 S.

10. **ÖZTÜRK, İsmail:** Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş, 2. Basım, Ankara 1998, Başkent Kılış ve Matbaacılık, 128 S.
"Ürün Yay."
11. **TOPÇUOĞLU, Nazif:** İyi Fotoğraf Nasıl Oluyor Yani, İstanbul 1992, 133 S.
"Yapı Kredi Yay."
12. **Türk El Sanatları.** Ankara 1993, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 252 S.
"Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü Yayınları:202, Maddi Kültür Dizisi:12"

Makaleler:

13. **ATAY, Simber:** XIX. Yüzyılda Fotoğrafçının Kimliği
Derinlik, Haziran 1989, 34.-35.S.
14. **ATAY, Simber:** Bir Fotografik Evrim Simgesi: Photo-Seession.
AFSAD Fotoğrafın 150.Yılı, 3.Fotoğraf Sempozyumu, Ankara
27-28 Mayıs 1989
15. **BAŞARAN, Faik Dr.:** Objektiflerin Yapıları
Fotoğraf Dergisi, sayı:15, Ekim-Kasım 1997, 84.88.S.
16. **BAYHAN, Mehmet:** Fotoğrafın Başlangıcı ve Gelişimi (351.-
366.S.)Türkiye'de Sanatın Bugünü ve Yarını, Tebliğler, Ankara
1985, Yamankurt Matbaacılık, 490S.
"Hacettepe Üniversitesi G.S.F., I.Ulusal El Sanatları Semp."
"Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları. No:1"
17. **BENJAMİN, Walter:** Fotoğrafın Küçük Tarihi
Sanat Dünyamız, sayı:50, 1992, 8.-20.S.

18. **EDE, Nadir:** Işık ve Film.
Fotoğraf Dergisi, sayı:5, Şubat-mart 1996, 26.-27..S.
19. **EDE, Nadir:** Objektifler
Fotoğraf Dergisi, sayı:4, Aralık 1995- Ocak1996, 50.-51.S
20. **ERTAN, Güler:** Filmlerin Özellikleri
Fotoğraf Dergisi, sayı:8,54.-56..S.
21. **"Fotoğraf Filmleri"**
Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi, sayı:14-15, İstanbul 1988, 42.-45.S.
22. **"Film"**
Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi, sayı:18, İstanbul 1990, 32.-40.S.
23. **GEZGİN,Ahmet:** Deneysel Fotografi'ye Kuramsal Bir Yaklaşım. (373.-380.S.) Türkiye'de Sanatın Bugünü ve Yarını, Tebliğler, Ankara 1985,Yamankurt Matbaacılık, 490 S.
"Hacettepe Üniversitesi G.S.F., I.Ulusal El Sanatları Semp."
"Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları. No:1"
24. **KALFALI, Nihal:** Işık Ölçümü
Fotoğraf Dergisi, sayı:16, 72.S.
25. **"Objektifler"**
Refo Fotoğraf Sanatı Dergisi, sayı:6, İstanbul 1988, 42.-45.S.
26. **ÖZTÜRK,İsmail:** Etnografya Müzesinin Önemi.
Art Dekor, yıl:4, sayı:43, 10/1996, 196.-200.S.

27. **ÖZTÜRK,İsmail:** Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kültürel Değişim ve Müzecilik Açısından Kültürün Maddi Ürünlerinin Önemi.
V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. Maddi Kültür Seksiyonu Bildirileri. Ankara 1997 THK basımevi işlet. 487 S.
"Kültür Bakanlığı Yayınları: 1904, Halk Kültürlerini Araşt. ve Geliştir.Gn. Müdürlüğü Yayını: 249"
28. **ÖZTÜRK, İsmail:** Günümüzde Türkiye'de Geleneksel El Sanatlarının Bazı Sorunları.
Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu, 7-9/ Nisan/ 2000, Isparta (Süleyman Demirel Üniversitesi'nce düzenlenen uluslararası sempozyum)
29. **ÖZTÜRK, İsmail :** Türkiye'de Aleviliğin Geleneksel Türk El Sanatlarına Etkisi ve Alevi Bektaşî Sanatına İlişkin Bazı Örnekler.
(Almanya Deutshland Enstitüsünce yayına hazırlanan Alevilikle ilgili yayında baskıda)
30. **ÖZTÜRK, İsmail:** Tahtacılar da Günlük Yaşamda Kültürün Kimi Maddi Ürünlerinin Yeri (Türkiye).
(Yapı-Kredi Yayınları Tahtacılar adlı kitapta baskıda)
31. **SONTAG, Susan:** Platon'un Mağarasında.
Sanat Dünyamız, sayı:50, 1992, 23.-29.S.

ÖZGEÇMİŞ

1962 yılında Vize (Kırklareli)'de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Ankara ve Kayseri'de tamamladıktan sonra 1980 yılında, o dönemde Ege Üniversitesi'ne bağlı Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü'ne girdim.

1984'de mezun olup askerlik görevimi yerine getirdikten sonra on yılı aşkın bir süre özel sektörde çalıştım.

1996 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü'ne "uzman" olarak atandım.

1997'de D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladım.

Üniversite yıllarımdan başlayarak gelişen fotoğrafa olan ilgim sonucu yaklaşık 12 yıldır fotoğraf sanatı ile uğraşıyorum. Bugüne kadar bazıları karikatürle birlikte olmak üzere 7 kez kişisel fotoğraf sergisi gerçekleştirirken, grup sergilerine de katıldım.

Halen, aynı kurumda uzman olarak görevimi sürdürmekteyim.